

НАЦИОНАЛЬНО-СОЁЛОЙ ТУБУУДЭЙ УДЭРНҮҮД

республикадамнай хүдэлмэрээ эхилбээ. «Буряадай орагуудай заншалта соёлнуудые нэргээлгээ» гээнээр зэрэгээ-практическа конференциин программын тэмжээндээ Ц.С.Сампиловаи нэрэмжэтэ уран тайханай музейдэ выставкэ, И.Ю.Худяковагай тусхайта выставкэ, «Хани барисаанай баглаа»

(«Бенок дружбы») гэжэ нэрлэгдэхэн тайндэрэй концепт үнгэргэгдэхэн.

Эндэсугларагшад Бүгэдэ буряадай үндэхэн соёлой эблээд айсалхада юм.

Буряад Республикин Президентын болон
Правительствын хэвлэлэй албан.

Түбэд эмшэлэлгын Атласые
абаашалгатай холбоотой ушар
байдал тухай

ЗУРИЛДВОН ХААНАхаа ЭХИТЭЙБ?

Хүндэтэ нүхэдүү!

Нүүлэй үдэрнүүдэй үйлэхэд манай республикин нийтийн-политически байдалые улам орёо хурсаа болгобо.

Түбэд медицинын Атлас тушаа уг хүүр энэ хөмороо зуришэдээ үүдхэлгын эш үндэхэн болохон байгаа. Тус Атласые США-гай музейнүүдтэбижка харуулхад тухай Буряадай Түүхэн музей «Про-культура» гэжэ американ коммерческэ бэшэ корпорацийтэй хэлсээ баталжсан. Ушарын гэхэдээ, федеральнаа удаа шанартай соёлой хоморой шухаг баялаг болохо хүшвэе республикаа газаа тээшэн гаргаха тухай хэлсэнэй баталагдахадань, Түбэд медицинын Атласай США-хаа Буряад орондо бусаагдахаа байжан тухай лаб найдуулгануудай энэ хэлсэн дотор угы байхадань, республикин олонийтээ, Буддын шажанай санаартад, Буряадай Правительство нанаагаа зобожо байжанаа мэдүүлээ һэн. Иимэ лаб найдуулгануудай айттар хэлсээ блэлүүлгэ зогсоон шийдхээридэ би апрелин 10-даа гарсаа табяа һэм.

Американ талаа табигдахан эрилтэ найдуулгануудые апрелин 30-даа үгэхэн байгаа.

Тийгээ түбэд медицинын Атласай выставка США-гай федеральнаа регистрэх оруулагдаа һэн. Энээндээ уламжалан, соёлой хүшвэе Холбоото Штадуудай газар дээрэ сүүдэй онсо эрхэтэй болохон байгаа. Сүүдэй онсо эрхэ юун гэхэн удхатайб гэхэдээ, энэ зөөриин эзэнэй эрхье хэншие, хаанашье, ямаршие ушарнуудтаа буруушаахаа ёногүй, тийгээ Атласые Буряад орондо тэхэрюулэн бусаахаа тушаа бүхын эхэгэлтэнүүдээгээл дээдэ шатадаа засытуулгадаа һэн. Энэ хэмжээ ябуулга Россин Федерациин Правительствын зохицошийдхээрээр батадхагдахан байгаа.

Тиймэндээ республикин Правительствын Тогтолой федэральна Хуулида зуришэн зүйлүүдэе майн 2-то болоулаа һэм. Би юундээ иймэшийдхээрэй абааха болообиб гэхэдээ, хэрбээ хэлсэнэй болоулагдаа гэшээ хааны, Буряад орон айтхабтар эхэ ялаа түлэхэ, гансал манай республикин бэшэ, харин

Россин Федерациин нэрэх хүндэ бууруулгдахаа байгаа бишүү. Энээндээ уламжалан республикин Старейшинэнүүдэй советийн хараа бодолыемнай дэмжэхэн байгаа.

Хэлсээ бэелүүлхээ гээшэ Буддын шажан мүргэлдэ шүтэдэг хүнүүдээ, дундадаа зуун жэлнүүдэй хүшвэгэй мүнөөнэй соёл болбосороддо айтхабтар эхэ удаа шанартай байхантай танилсуулхаа, тийхэдэ саашанхи нандаралхаа Атласые хамгаалаха арга олгох байна гэжэ манай эрдэмтэд мүн лэханамжануудаа хэлэбэ.

Тус проектые бэелүүлгэ республикин соёлой байдалдаа гайхамшагта үйлэхэд болохо, уласхоорондын ба соёлой оршом соо Буряад ороной нэрэх хүндэе дээшэлүүлхээ, хильн саанахи оронуудай эрдэмтэдэй Буряадай эрдэмтэдэй болон музейнүүдэй мэргэжлэлтэдэй уласхоорондын таалгаряагүй харилсаа холбоонуудтаа эхи табиха байна. Бүхын дэлхэйн Буддын шажантанай толгойлогшо XIV Далай-лама Түбэд медицины Атласай выставке үршөөн амаршалхан байгаа. Мүнөө үедэ тэрэ выставкэ нээлгээдэ хабаадахаяа Америкэдэ ошоод байна.

Эдэ бүхын үйлэхэд тухай Россин Буддын шажанай заншалта Сангхын бандида хамба-лама Дамба Аюшеев түрүүтэй хүтэлбэрилэгшэдтэ мэдээжэ юм. Атласые Буддын шажан мүргэлшэдэй зөөри болгожо дамжуулхаа тухай асуудал санаартад апрель нарада табяа һэн. Энэ зорилго бэелүүлхын тулаа республикин Правительство болон би ѿөрөө юридическаа талаараа шалгагдахан яхала таармажтай тайн харгы замуудые дурадхадаа һэмди. Зүгөөр Дамба Аюшеев республикин хүтэлбэрилэгшэдтэй хөмөрлтийн зам шэлэбэ. Буряадай Түүхэн музейн жасануудай хадагалагдахаа байдаг Одигитриевскэ нүүмын байшангай дэргэдэ Буддын санаартад тус Атласые США абаашалгатаа хараалагдаагүй никедүүдэе табиан байгаа.

(Түгэсхэлын 2-дохи нюурта).

ЛЕЧЕБНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ЦЕНТР

«ПОМОГИ СЕБЕ САМ»

приглашает на компьютерную диагностику по методу Р. Фоля и углубленную диагностику по методу Вега-тест - единственную в республике

Гомеопатическое лечение в сочетании с биорезонансной терапией, музыкотерапией, лечение и диагностику СУ-ДЖОК терапией;

Аппаратный массаж, магнитотерапия, фитотерапия.

Консультации терапевта, педиатра, отоларинголога; выдача больничных листов. Приглашаем предприятия к сотрудничеству, заключение договоров на диагностику и лечение.

Услуги на дому.
Адрес: ул. Ермаковского, 1 (ост. «Рынок» за общежитием коопер. техникума, новый 5 этаж, лом)
Тел.: 22-28-99.

Лицензия Минздрава РБ №489 от 4.12.1996г.

ФИЛИАЛ НОВОСИБИРСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ АКАДЕМИИ ЭКОНОМИКИ И УПРАВЛЕНИЯ

в г. Улан-Удэ объявляет набор студентов на очное и заочное обучение на договорной основе по следующим направлениям:

Юриспруденция (специализации: гражданско право (финансовое и налоговое право); уголовное право;

Финансы и кредит (финансовый менеджмент, налоги и налогообложение, менеджмент в коммерческих банках);

Менеджмент в социальной сфере (здравоохранение, образование, социальная защита и др.); Статистика (специальность; экономист-статистик, специализация: финансово-хозяйственная, аудиторская, банковская, биржевая).

Адрес: 670024, г. Улан-Удэ, ул. Пушкина 8, каб. 211. Тел. 34-01-38.

Уважаемые подписчики!

Редакция газеты «Буряад үзүүн» во II полугодии 1998 года предлагает своим читателям 3 вида подписки:

1. Ежедневная газета «Буряад үзүүн». Подписавшись на неё, вы имеете возможность получать также и её ежесредневидные приложения - «Дүхэргий» и «Бизнес Олз». Индекс - 50901. Стоимость подписки на 6 мес. - 44 руб. 70 коп (вместе с услугами почтовой связи).

2. Газета «Дүхэргий» (выходит в четверг на 20 страницах). Индекс - 73877. Стоимость подписки на 6 мес. - 24 руб. 00 коп. (вместе с услугами почтовой связи).

3. Газета «Бизнес Олз» (выходит по пятницам на русском языке на 12 страницах). Индекс - 31111. Стоимость подписки на 6 мес. - 19 руб. 50 коп. (вместе с услугами связи).

Редакция.

...С того печального, памятного 1938 года началось расстаскивание богатого, уникального, бесценного храма, завершившееся варварским его уничтожением. Казалось, на землю Джиды пала нескончаемая ночь. И только более чем через полвека, наконец, забрезжил рассвет. В начале августа 1990 года в двери возрожденного Сартуул-Гэгэтуйского храма под гром литавр, бой барабанов, чтение молитв неиссякаемым потоком вошли верующие. Свершилось! В 1999 году Сартуул-Гэгэтуйскому дацану исполняется 250 лет.

ПЕРВЫЙ Сартуул-Гэгэтуйский дацан (тибетское название) «Гэдээн Пунцуглинг» был построен из дерева в 1769 году. Тогда было 4 штатных ламы, 26 служащих, 26 хувараков.

Второй Сартуул Гэгэтуйский дацан «Дамба Брайбулинг» построен в 1808 году.

В 1831 году построен новый дацан.

В 1840 году было 48 лам, 46 хувараков. Ширээтэ ламой был Чойнжуур Рампилун.

Сартуул-Гэгэтуйский дацан был закрыт 1-го июля 1938 года.

С середины 1930-х годов начался закат Сартуул-Гэгэтуйского дацана, в свое время влиятельного и известного далеко за пределами бурятских земель. С 1936 года стали периодически наезжать сотрудники НКВД, которые арестовывали и увозили его служителей. Большинство из них исчезли. В 1938 году приехали на пяти грузовиках, насильно затолкали в кузова полуторок оставшихся лам и увезли в сторону Кяхты. Дацан прекратил свою деятельность и был закрыт постановлению ЦИК БМАССР от 1-го июля 1938 года. С того печального года началось расстаскивание богатого, уникального, бесценного имущества дацана, варварское уничтожение храма, воздвигнутого руками лучших из бурятских, тибетских, монгольских мастеров-дарханов.

10-го ноября 1989 года по инициативе Доржиева Балбара Жимбиевича была создана буддийская община по возрождению Сартуул-Гэгэтуйского дацана. В состав общины вошли 31 человек из всех сел района. Председателем был избран Доржиев Б.Ж., секретарем - Норбоеев А.-Д.В. Община обратилась в исполнительный орган Агинского Совета о регистрации и выделении земельного участка для строительства дацана. С таким же заявлением община обратилась к уполномоченному по делам религии при Совете Министров Бурятской АССР и Ага-хамбо буддистов СССР, вскоре избраенному депутатом Верховного Совета РСФСР - Цыбикжапову Эрдэму. Решением исполкома Агинского района от 20-го ноября 1989 года официально была утверждена община.

Община решила облагаться

к населению района с призывом о сборе благотворительных средств, к хозяйствам и организациям - об изыскании строительных материалов и средств для строительства дацана. Распоряжением Совета Министров Бурятской АССР от 13 февраля 1990 года разрешено выделение

Возрождение Сартуул-Гэгэтуйского дацана, возвращение его верующим будет содействовать добру, укреплению нравственно-воспитательного влияния буддийской религии на своих приверженцев. Для возрождения Сартуул-Гэгэтуйского дацана, строительства главного храма и хозяйственных построек каждый житель Джиды и

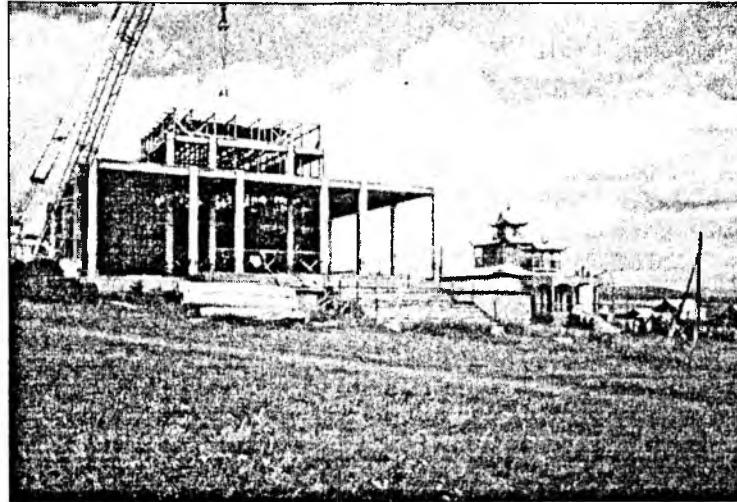
благодарности были высказаны в адрес руководителей хозяйств, организаций и предприятий, всем тем, которые принимали активное участие в строительстве дацана.

Праздник продолжился концертом и спортивными соревнованиями, национальными состязаниями. Интересно прошли мужские игры, как борьба, конные скачки и

Улинта и земельный участок в 50 га.

С марта 1994 года работает настоятелем Сартуул-Гэгэтуйского дацана Магистр народной медицины, эмчи-лама, известный поэт, заслуженный работник культуры Бурятии, член Союза писателей России Матвей Рабданович Чойбонов (Данзан-Нима ламахай). С его приходом в дацане открыта начальная школа для подготовки лам. Приглашаются преподаватели из Монголии и Тибета.

По его инициативе ежегодно 12 июня проводится большой праздник возрождения Сартуул-Гэгэтуйского дацана с приглашением Хамбо-ламы и ширээтэ лам всех дацанов Бурятии, Аги и Усть-Орды, гостей из Монголии и Тибета. В этот день с раннего утра съезжаются гости из Улан-Удэ, соседних Селенгинского и Закаменского районов и жители Джиды. На праздник приглашаются руководители нашей республики, депутаты Народного Хурала, также активное участие принимает

САРТУУЛ-ГЭГЭТУЙСКИЙ ДАЦАН: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

земельных участков для культовых зданий в Джидинском и Кижингинском районах. В каждом селе района были назначены ответственные люди по сбору денежных и материальных средств. 10 марта 1990 года был открыт расчетный счет в Петропавловском сбербанке, куда поступала финансовая помощь от отдельных лиц, коллективов учреждений и организаций, колхозов и совхозов.

С апреля того же года начались проектноизыскательские работы по строительству здания дацана. В мае 1990 года по личному заявлению Доржиев Б.Ж. был освобожден от обязанности председателя общины. На эту должность был избран Сосоров Д.С., завхозом утвержден Пагбаев Ч.-Д.Ж., прорабом-дизайнером Б.Д.. Было определено место строительства дацана в 1 км. выше села Гэгэтуй, место освятил Дармадоди лама. В селе Тохой Селенгинского района был куплен дом, который перевезли и переоборудовали под дуган. В июне того же года был заключен договор со строительной бригадой Саряна Г.А. по строительству корпуса основного дацана в шлакоблокном исполнении и началась работа по воздвижению трехэтажного храма размером 15 на 14 метров. Колхоз им. Ленина безвозмездно выделил шлакоблок в количестве 8,5 тыс. штук, трех квартирный жилой дом, который был переоборудован под общежитие и учебный класс, стройматериалы, цемент, шифер и т.д..

3-4 августа 1990 года состоялось открытие дугана, в течение двух дней совершились молебны-хуралы. Это событие вылилось в настоящий праздник жителей Джидинского района. Из Иволгинского дацана приехали ламы во главе с ламой Дармадоди. На открытии дугана присутствовали Председатель Комитета Республики по труду Цыбикжапов Д.Ю. руководители района, гости из соседнего Закаменского района. В эти дни дуган посетило более 2 тысяч человек. С этого времени дуган стал постоянным действующим, ежедневно проводится сахуюса-хуралы (Жамсаран).

Закамны внёс посильный вклад. К моменту открытия дацана от населения поступило более 260 тыс. рублей от хозяйств района и агропромышленного объединения - 293.3 рублей. Колхоз им. Ленина оказал материальную помощь на сумму 55,6 тыс. рублей (председатель колхоза Цыбиков В.Л.)

По многочисленным просьбам жителей сел района община обратилась с ходатайством к Хамбо-ламе Мунко Цыбикову об утверждении на должность ширээтэ ламы Жамсуева Балдана Дармаевича, уроженца села Н-Бургалтай, молодого энергичного и инициативного служителя, выпускника буддийского университета в Улан-Баторе. 26 января 1991 года Балдан-лама был утвержден ширээтэ ламой нашего дацана.

С марта 1991 года началась усиленная работа по завершению строительства основного храма под руководством мастера из Алцака Базарова Бато и Лубсан-Цырен Дондокова из Верхнегорного Бургалтая. Для ускорения строительных работ были привлечены мастера разных специальностей. Бригада Дондокова С.Ц. из Верхнегорного Ичетуй оформила зал, мастер из Нижнего Бургалтая Юрий Очиров установил декоративно оформленные ворота главного входа, мастером из Цагатая Занаевым Дугаром отлиты два лява-хранителя по обе стороны главного входа. Швеи-мастерицы Цынгунова С.Б., Сандаanova Г.Х., Доржиева Ю.Д. и другие оформили внутреннее убранство. И вот 18 октября 1990 года состоялось официальное открытие возрожденного дацана. С раннего утра со всех уголков Джиды и соседней Закамны съехались на эти торжества многочисленные гости. В храме шло богослужение, в котором приняли участие ламы Иволгинского дацана во главе с Хамбо-ламой Мунко Цыбиковым.

Медленно шествуя, входят в храм люди, их поток неиссякаем. Под гром литавр и бой барабанов, звон колоколов, чтение молитв проходят верующие, совершая полный круг по ходу солнца. Во второй половине торжества состоялся большой митинг, добрые слова

стрельба из лука. Призы по национальной борьбе-конь, бычок и валух учредил колхоз им. Ленина. Обладателем главного приза стал борец из Нижнего Бургалтая Олег Гармаев. Второе место завоевал Жаргал Айсуев из Верхнего Ичетуй. Третье место занял Цырендаши Бадмаев из Нижнего Бургалтая. Среди скакунов самым резвым оказался конь из Цагатая по кличке "Сынок". Седок - Э. Бальжиров. В честь победителя был исполнен Мунко Буянуевым из Алцака "мориной соло". Победителем по стрельбе из лука стал Базар Цыбикжапов из Петропавловки.

Самое активное участие в возрождении дацана принимали бывшие служители дацана, впоследствии испытавшие все муки репрессии: гэбэш-лама Самбо Банзаракцаев, Жимбэ Норбоев, Ишэдоржи Ашаев, Туван Батуев, Галсан-Нима Лэгэнов, Галсан Цыремпилов и другие.

Неоцененную помощь оказали в деле организации сбора средств с населения члены буддийской общины: Бадмаев Жаргал (Оер), Буянуев Мунко (Алцак), Цыбенов Найдан (Н-Ичетуй), Дымчиков Дашибима (Цагатуй), Бадмаев Мунцук (В-Ичетуй), Цыремпилов Дугар (Инзагатуй) и др.

Нужно особо отметить личную инициативу и организаторские способности ширээтэ-ламы Балдана. Он сам ездил в Санкт-Петербург, Улан-Батор для поиска имущественных ценностей и реликвий бывшего дацана. По инициативе Балдан-ламы сооружены субурганы-ступы в Нижнем Ичетуйском, Оере, Дырестуе - на местах бывшего Ичетуйского, Сартуул-Булакского, Атаган Дырестуйского дацанов. Председатель общины Сосоров Дамдинжаб и завхоз Пагбаев Чимитдамба занимались доставкой строительных материалов, материальных ценностей, изысканием финансовых ресурсов, заключением договоров, организацией подсобного хозяйства. Колхоз им. Ленина безвозмездно передал в дацан для организации подсобного хозяйства стоянку отары с помещениями в местности

администрация нашего района. С утра проводится хурал, затем торжественная часть и спортивные состязания.

По национальной борьбе традиционно разыгрываются призы: конь абсолютного чемпиона, бычок-за второе место, валух-за третье место. В борцовском турнире участвуют сильнейшие борцы нашей республики, Монголии и Аги. Так, три года подряд звание сильнейшего борца завоевывал известный в республике борец Сергей Пашиинский из Петропавловки. В 1997 году, победив многих известных борцов, в том числе чемпиона Селенгинского аймака, Монголии Ганзорига, абсолютным чемпионом стал Валерий Шагжитаров из Дырестуя. Чемпионы по стрельбе из лука, лучшие наездники награждаются альмиными лентами и валухом, призерами-призами. Приезжают на праздник и радуют многочисленных зрителей своими выступлениями наши земляки-народный артист Бурятии Леонард Шоболов и народный артист СССР Дугаржаб Дашиев. До позднего вечера звучат песни в исполнении артистов народных ансамблей «Ая-ганга» и «Баяр» из Ичетуй и Гэгэтуя.

С 1996 года начато строительство Мамба-дацана (лечебного центра Восточной медицины) по инициативе ширээтэ ламы Матвея Рабдановича. Размер дацана 24 на 24 метра, есть еще терраса, высота храма - 26 метров. Сметная стоимость - 16 млрд. рублей (по старым деньгам). Деньги для строительства Матвей Рабданович ищет и находит, бывая в Москве, Калмыкии, Саха-Якутии и в других регионах России. Указом Президента Российской Федерации за заслуги перед государством, за многолетний добросовестный труд и за большой вклад в укрепление дружбы и сотрудничества между народами Матвей Рабданович Чойбонов награжден Орденом дружбы.

В 1997 году открыт филиал Сартуул-Гэгэтуйского дацана в Дырестуе. Там постоянно проводятся богослужения.

Александр БАДМАЕВ,
учитель-краевед.

ТЭНГЭРИЙН
ЗҮЙДЭЛ

МУНӨӨ УЕЫН МЭРГЭЖЭЛНҮҮД - МЕНЕДЖЕР, ПРОГРАММИСТ...

(БУРЯАДАЙ СТАТИСТИКЫН, ЭКОНОМИКЫН БА
ИНФОРМАЦИОННО ТЕХНОЛОГИИН ТАЛААР
КОЛЛЕДЖ ТУХАЙ)

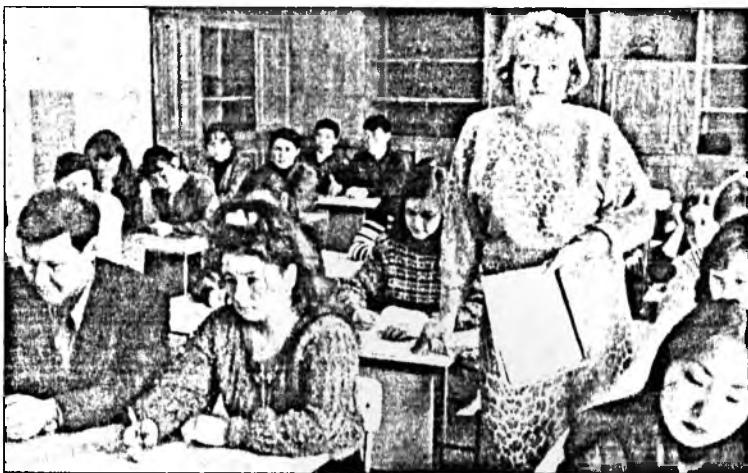
Колледжын директор Л.А.Васильева, директорэй турбан орлогшонорын Г.Г.Лосева, Л.И.Халзагарова, К.Ц.Дареев

Компьютерна классста багша Л.А.Халтаров хэшээл үнгэрэнэ

Багша О.А.Цыреновагай хэшээлээ

Ерээдүйн юристнүүдье нотариус И.П.Мамурова нургана

Колледжын багшанай колектив

Российская Федерация Госкомстадай механизации болон буридэлэй техникум 1969 ондо Улаан-Удээ нээгдэхэн юм. Удаань информатикин ба тоолон тодорхойлолтын техникум болгон хубилгагдаа һэн. 1995 ондо тус техникумий болон Госкомстадай дэргэдэхий Буряадай нуралсалай түбэй бааза дээрээ Буряадай статистикин, экономикин ба информационно технологиин талаар колледж эмхидхэгдэн байгуулагдана.

... Бизнес гэхэн шэдитэ угэ гүрэнэйшие, хубиньшие предприятийн түлөөлэгшэдэй нанаа үнөө хүлгүүлжэ, бухгалтерий, менеджерий, экономистын, юристын мэргэжлнүүд бусад олон мэргэжлнүүдье шуумгайгаар түрийн, дэлгүүрэй харилсаануудай уедэ түбхин түрүүнэй нууриээлшэбэ. Модон тобороулгануудай тоолтуурдаа табиан, тоохотой данса ирахан уйдхартайхан шэг шарайтай урданай бухгалтернуудыемүнөөнэйимэ мэргэжлтэдтэй сасуулмаар гү? Дэлгүүрэй долгиндо өөрынгөө урасхалые олонон фирмэдэ ороо haas, баруун гүрэнүүдэхийнээ дутуу бэшэ, онсохоноор түхээрэгдэхэн офис, яб саб гэмэр хубсанлан мэргэжлтэдьиень хаража гоёшоо хот Pentium процессортай компьютернүүд, мэдээсэлэй асари Internet сетьнүүд...

Төөд дан яла сала бэшээр, дундуур эзргээр байдалаа хэмжэн хараад үзэхэдэ, колледжын бэлдэдэг мэргэжлтэд хaa яагүй - предприяти, фирмэ, албан зургаан бүхэндэ амин шухала хэрэгтэй. Онсолбол, гансашье бухгалтери бэшэ, харин экономико, аудит, менеджмент, маркетинг, налогий татабары, эрхэнүүдэй гурим мэдэхэ, компьютер дээрэ хүдэлжэ шадаха бухгалтерье хэдэн тээхээн татасалдан булясалдаад ажалаа баха жээштэй болонхойл. Эзээлийн үргэн мэдээс абаха арга эндэ бии.

Колледжын директор Л. А. Васильева тай хөөрэлдэбэдэй. Яруунын аймагай Нархата нууринда үдэн үндишэн, Москва хотын эдээ хоолой промышленностийн технологическая институт дай инженерно-экономическая факультет дуургээннамнантай. 1966 ондо Зүүн Сибирийн технологическая институт дай экономикин кафедрада багшар ажаллаа. 1979 ондо нуралсалай дурсагдагша эмхийн толгойлно.

- Мүнөө үедэ 849 студент эндэмийн нурана. 1995 онойхиодо орходоо студенчийн тоо хоёр дахин олошороо. Ямар аргаар туйлагдааб гэбэл, нэн түрүүн колледжын материально-техническ бааза үргэдхэгдээ. Жэшээлбэл, тусхай дунда нургуулнуудаар хангалгаар түрүү нуури эзэнэбди.

Хоёрдох ордог бэл, республикин Зрайондо, онсол бол, Закаменск хотодо, Баргажанай-Адагта, Турунтаево нууринда, мунтиихэдээ Эрхүүгэй областийн Усть-Илимск хотодо филиалнуудые нээгээбди. Гурбадаяар - урзанд заочно отделенидээ "Статистика", нёдондо "Менеджмент" гэхэн мэргэжлнүүдтээ нургажа эхилээбди, - гэж Лидия Александровна хөөрэбэ.

- Гурэнэй зүгтөө мүнгэ нангаар хангалга ямар гээшбэ?

- Федеральнаа бюджеттээ салингаа абанабди. Гол түлаб тусгаар хамгаалагданаа статьянуудаар Мүнгэн номологодог... Харин нуралсалай техническэ онын түхээрэлгэнүүдые худалдан ахадаа, байшанаа захабарилан һэльбэхэдээ, коммунальна туналамжануудай түлөө түлбэрээ оруулхадаа - өөхэдийн хармааннаа...

- Ямар гуримаар студентнэрые абанат?

- Хоёр ондоо гуримаар. Тусхай контрактнаа гуримаар дийнэнхи олонинь айтадаг. Жэшээлбэл, Статистикин талаар гурэнэй комитеттэй, эрхэнүүдые хамгаалдаг зургаануудтай, Ойн ажайын министерствтэй энэ талаар хэлсээтэйди. Хүдөө ажайынаа фермерскэ зарим ажайынуудай түлөөлэгшэд нуралсадаг. Социальная талаар хүнгэлэлтэнүүд үншэн, инвалид студенчнэртэ хараалагдана. Эдэнэр үдэрэй нэгэ дахин түлөөхэгүүхолоор хангалгадаг, пособи агадаг, нийтийн транспортаар ябалгын түлэгдэдэг юм. Харин коммерческэ-хэлсээнэй үндэхээр нураха хүсэлтэйшүү өөхэдөө гү, али хүдэлдэг эмхээрээ дамжуулан мүнгээ түлэдэг. Түлөөхэнэй гуримаар айтадаг зоной тоо бүхын студенчнэрэй 20 проценты болно. Энэ олонон мүнгээр тоолонтодорхойлолтын техникэ, нуралсалда хэрэгтэй шэн пособи худалдан абанабди, - гэж Лидия Александровнагай хөөрэхэдэнь, найшаамаар байгаа.

Мүнөө жэлэй эхинээ энэ хэрэгтэ 69 мянган, нуралсалай

оньон түхээрэлгэнүүдье абалгдаа 23 мянган түхэрий номологдоо. Нёдондо нуралсалай литература абалгдаа 24 мянган, мүнөөжээбэй эхинээ 23 мянган түхэрий гаргашалагдаад байна. 1997 ондо 24 мянган түхэрийтэгээзээ журналнууд захигдаа хаа, энэ жэлдээ 17-18 мянганда захигдаа юм.

Үнэхөөрөөшье, хубилжа, хүгжээ байгаа дэлгүүрэй харилсаануудай уедэ дээр дурсагдаан мэргэжлэнүүдье шэлэхэн зон мэдэсээз саг үргэлжэ шэндэхэжэ байх зэрэгтэй. Жэшээлбэл, наложи гуримдаа, бухгалтерида, финансова талаар болох байхан хубилалтануудые юрист ажайшан жэншидгүй адлагаа, хадуужа абаха ёнотой. ЭВМ-эй операторнууд болох оор нуралдаг зон программануудые зохёон табиа талаар шэн мэдэсэнүүдтээ үндэхэлжэ зэрэгтэй. Мэргэжлтээрхилэшэ шендергэлтээ болох хүсэлтэйшүүл тусгаарлагдана шэглэлнүүдье шэлэхэ аргатай. Онсол бол, аяншалын, реклами, финанссын талаар менеджернүүд гээд хубаилагдажа болоно. Статистика - имээ мэргэжлээ колледждо шалгалтагүй түлөөхэгүү нуралсал эмхидхэгдэнэ. Хүн зоние, экономико, соёл болбосор, эрдэм нуралсалай ба бусадые налбаринуудай байдал гэршэлхэн тоо баримтануудые согсолборилх, шэнжэлхэ гээшэ саашанхи хүгжэлтын эш үндэхэн шуу.

Колледждо курсовой отделени худэлдэг. Эндэ мультимедиа системэтий турбан класс бии, худэлмэрийн турбан халаанд эмхидхэгдэнхэй. Персональный компьютер нутгийн турбан ашаглагшадые, компьютерна техники захабарилдаг операторнуудые, аудиториуудые, худэлсэгүй эд инвестиционно проектнүүдье сэгнэдэг экспертиунуудые компьютерна программнуудаар худэлдэг бухгалтернуудые эндэ бэлдэдэгю. Болзорын тус тусаа ондоо, нэгэ неделийн гурбан нара хүрээр.

Түншний зал соо

Хэмнай шлахаб?

САГТАЙГАА
САСУУ

ҮИН БА
ЛААР

да захигдаха
е, хубилжа,
дэлгүүрэй
үедэ дээрээ
тэжэлнүүдэ
одэсээс саг
жээ байх
бэл, налаг
хгалтеридэ,
ар боложо
уудые юрист
гүй адаглаха,
той. ЭВМ-ий
хоор нурадаг
уудые зохёон
ар шэнэ
үндээнэлзэ
тэ эрхилэгш
бохо
аарлагдсан
иэхэ аргатай
аяншалгын,
сын талаар
гээд
болоно.
мэргэжэлдэ
залгатагүй
хуралсал
үн зонии,
бобосорол,
ба бусадшье
байдал
имитануудые
ижэлх гээш
ЛТЫН ЭШ

САГТАЙГАА
САСУУ

Колледжын гурбан дабхар
хуушанайшье haа, сагай
даа дарагдаа, муудаагүй,
ольнь дарагар бүхэ.
Медпунктэй үүдэ үрхэнээс
хуушэнэгдэнхэй, эзэнэй
нэрэгдэн. Библиотекэдэ,
нормиралдаа, медпунктда,
одоо орожно хараа,
хөгжлийн танилсаади.

Колледжын үйлэдбэрийн-
ническа худэлмэрийн талаар
хөгжлийн орлогшо К.Ц.Дареев
нисийн баазаа хүгжээхийн тул
догуу үүсэхэлээ гаргадаг юм.
Худэлмэрийдээ Константин
Иванович дүршэнхэй, ажалаа
ульгамаар ябуулдаг.
Ихээтэй үүнийн, мүн залуу
нааршье эндэх хүдээнэ. Үе
заншалаа дамжуулхад тон
Багшицын ажалай ветеранууд
Зашникова, М.Э.Мангатаева,
Симова, Э.В.Пакулина,
Зашникова, Н.Е.Болсохеева,
Бойтов, А.А.Ангургин,
Читко, И.В.Халзагаров
иже нэрлээмэр. Үүралсалай
Хонин байгуулгадаан carhaa
хэлэй туршада заочно
Хонин завуч Д.Ж.Айсуева,
дист Р.Е.Стабровская,
жээсэх хумуужуулгын багша
Борис Гагарин гэгжэд урагштай
ажаллахад байнхай.

талаар шадабаряараа онсошалгардаг багшанар
В.А.Воробьева, Д.С.Имекенова,
Л.А.Халтарова, Буряад Республикин габыяаты экономист
Л.И.Халзагарова, Г.В.Глазунова болон бусад. богони болзорой курсануудта лекцинүүдөө уншажа, ёнотой мэдэсэ абамаар хэшээнүүдөө үнгэрэгдэг.
Колледжын багшанар, студентнэр республикин нийтийн ажабайдалдаа эдэбхэйтэй хбаададаг, бэлгитгэй бэрхээг гэршэлдэг юм. Республикин мэргэжэлэй дунданууралсалай эмхи зургаануудай дунда үнгэргэгдэнээн экономическа олимпиададаа коллежын студент Евгения Иванова түрүүшүүн нуури эзэлжэ, Буряад Республикин олзын хэрэг эрхилэгтэй дэмжэлтүүн фондын стипендиат болон тодорбо. Гадна предмедүүдээр үнгэргэгдэнээн олимпиадануудта студентнэр Ж.Шаракшанэ, С.Курбатова, А.Буюянуева, М.Гранина, А.Шапошников гэгшэд илалтануудые түйланан байха юм.
- Нийтийн ажабайдалда хбаадаан студентнэрье али болохоор дэмжэдэг, урмаршуулдагбди. Энэ жэлдэ мэргэжэлэй дунда нуралсалай эмхинүүдэй дунда үнгэргэгдэнээн "Дангина-98" гэхэн конкурсдо манай дангинанар шалгаржагараа. Елена Плишко конкурсын "Вице-мисс", Ирина Ачитуева "Мисс-грация" гэхэн нэрээр зэргэнүүдтээ хүртэжэ баяруулба. Иим бэрхээнээс бури дэмжэжэй баясуулхые ортолдонбид, - гэж Л.А.Васильевын хөөрөн нэм.

гэхэн зүжгэхээ хэнгэг, студентнэр "Золушка" гэхэн сценкэ харуулаа. Театральна ажабайдал тухай мэдээс элиртуулжын тута викторинадаа багшанарай команда илнээн байна.

- Май нарын тэн багаар тон хонирхолтой уулзалга болохонь. Буряадай газар элдүүрилгын талаар нарком байhan Ардан Маркизовай басаган Энгельсина Сергеевна Маркизоватай уулзахамнай. Мунөө тэрээ Москва хотоогоо эрээд байна. Зүбшөөлөө угее, - гэж Лидия Александровна хөөрөөгөө саашань үргэлжлүүлнэ.

Буряад Республикин
Госкомстадтай колледж нягта
холбоотой. Студентнэр тус
комитедтэ 30-аад жэлэй туршада
үйлэдбэрийн практикая гарана.
1986 ондоо хэлсээтэй уялгануудай
ёхоор колледж энэ эмхидэ
мэргэжэлтэйдэй нургажа үгэдэг юм.
Госкомстадай мэргэжэлтэд
колледждо нуралсалай
хэшээнүүдье үнгэрзгэдэг,
дипломуудаа хамгаалхадань
зохөөхы өхөн тухаламжа
үзүүлдэг. Ушар имэхээ олохон
дипломопроектнүүдажабайдалда
үндэхэстэй, практическа
хэрэглэмжтэй байдаг. Онсолбол,
"Гол хэрэгсэнүүдье
автоматизированн аргаар
бүридэлдэ "абалга", "Жэлэй
бухгалтерскатоосон" бабусадшье
дипломно худэлмэринүүдье
нэрлэмээр. Акционернэ "Туяна"
бүлгэмдэ, "Электромашине"
 заводто, Гусиноозёрскын ГРЭС-тэ,
акционернэ "Бурятские авиалинии"
бүлгэмдэ студентнэрэй
худэлмэринүүд нэйтэрүүлэгдэнхэн
байна.

Багша И.Б. Алексеева консультаци ўнгэргэнэ

Хари хээний багша Т.Г.Угрюмовагай хэвээрэхэдээ

Уран наийханай харалгага хабаагашаг (хүтээлбэрүүлэгшэнэ
ВСГАКИ-гай доцент А.И.Аштаев)

Колледжы и столового

Направленность	Форма обучения	Срок обучения	Вступительные экзамены	Необходимые документы	Примечание и комментарии
Экономика, бухгалтерский и финансовый контроль	Очная	1г.10мес. I ступень 2г.10 мес. II ступень	1. Изложение 2. Социально-экономическая география России и мира (письменно)	1.Заявление 2.Документы государственного образца о полном общем образовании или профессиональном образовании. При зачислении принимается подлинник.	Зачисление осуществляется на конкурсной и коммерческой основе
	Заочная	2г.7мес.	Собеседование		Обучение на коммерческой основе
Программное обеспечение исполнительной техники и математизированных систем	Очная	2г.10мес.	1.Изложение 2.Математика с основами информатики (устно)	На заочное обучение принимается копия, заверенная нотариусом 3. Мед.справка 086/у 4. 6 фото 3x4 5. Копия трудовой книжки (для работающих)	Зачисление осуществляется на конкурсной и коммерческой основе
Правоведение	Очная	1г.10мес.	1.Изложение 2.История России и Бурятии с основами государства и права (письменно)	086/у 4. 6 фото 3x4 5. Копия трудовой книжки (для работающих)	Зачисление осуществляется на конкурсной и коммерческой основе
	Заочная	2г. 10 мес.	Собеседование		Обучение на коммерческой основе
Статистика	Заочная	2г.7мес.	Собеседование	6.Копия свидетельства о браке для сменивших фамилию 7.Предъявляются паспорт и военный билет	Обучение на бюджетной основе
	Очная	1г.10мес.	Изложение		Обучение на коммерческой основе
Документ					

На подготовку которых заключен договор с колледжем с полным возмещением затрат на обучение, сдают один итоговый экзамен.

специальность 0601 - социально-экономическая география России, мира и Бурятии;
специальность 2203 - математика с основами информатики;

специальность 2203 - математика с основами информатики, специальность 0201 - история России и Бурятии с основами Государства и права, имеющим среднее специальное и высшее образование предоставляется возможность обучаться на заочном отделении колледжа по сокращенной программе (1 год 10 мес.), при условии формирования группы.

документов на заочное обучение с 1 января; заочное с 1 марта.

Приемная комиссия проводит подготовительные курсы работы с 16 июня.

Адрес: г. Улан-Удэ
ул. Жердева, 2

ПЕРВЫЙ ГЕНЕРАЛ МЕДИЦИНСКОЙ СЛУЖБЫ БУРЯТИИ

СРЕДИ ГЕНЕРАЛОВ, КОТОРЫХ ДЛЯ БУРЯТИИ НАШЕЙ СТРАНЕ, ПОКА ОСТАЕТСЯ ЕДИНСТВЕННЫЙ ГЕНЕРАЛ-МАЙОР АНТОН БАДМАЕВИЧ ЗАНДАНОВ. И В ЭТОМ ГОДУ ЕМУ ИСПОЛНИЛОСЬ ВОСЕМЬДЕСЯТЬ ЛЕТ.

В 1971 году бригада врачей республиканской больницы выезжала в Курумканский район для оказания практической помощи. Это была июнь месяц. Приехал генерал А.Б. Занданов в таком красивой форме с кортиком. Очень тепло встречала его старейшая врач Цыцык Бухаевна Харпухасова. Оказалось, что они вместе оканчивали Иркутский медицинский институт в грозном 1941 году.

И здесь я познакомился с Антоном Бадмаевичем Зандановым. Мне он дал свой адрес. В длительное время мы переписывались.

После пребывания в родной Бурятии генерал-майор А.Б. Занданов встретился на вечере с выпускниками 1941 года Иркутского медицинского института, ровно тридцать лет назад ушедшими со студенческой скамьи на защиту Родины.

... В 1918 году 18 мая родился Антон Занданов в селе Гаргы Баргузинского района (ныне Курумканский район). Он окончил семь классов Телятинково-Уринской школы крестьянской молодежи этого района. В 1932 году при Улан-Удэнской фельдшерско-акушерской школе был открыт дневной медработник для подготовки студентов в медицинский институт. И вот в этом рабфаке учился Антон Бадмаевич Занданов. О своей учебе и о военной службе рассказал мне А.Б. Занданов:

«Ото было в 1934 году. Хотелось стать врачом. Приехал продолжить учебу в Улан-Удэ. Сдал экзамены и был зачислен на последний курс медработника. И только в 1936 году поступил в Иркутский медицинский институт».

Антон Занданов отлично учился. И очень активным студентом был Антон. Во всех мероприятиях института он принимал живое участие. Так за отличную учебу и активное участие в общественной работе, в связи с двадцатилетием института премирован 200 рублями и грамотой. И в июне 1941 года А.Б. Занданов получил диплом врача.

Сразу же был направлен в Ленинград. И всю Ленинградскую блокаду он провел в городе, оказывая медицинскую помощь жителям и воинам блокадного города. Антон Бадмаевич Занданов работал в морском госпитале адмиралтейства. Это одно из старейших военных учебных и медицинских заведений нашей страны. Оперировал сотни тяжелораненых мориков и солдатов. Помогну часов ежедневно не выходил из операционной Антон Бадмаевич. Передко рядом рвались бомбы и снаряды. Трудное было время, опасность подстерегала на каждом шагу.

Командование приметило хорошие организаторские данные молодого военного врача А.Б. Занданова. И ему было поручено возглавить станцию переливания крови. Конечно, крови требовалось много, но достать ее в осажденном Ленинграде было не просто. А он находил и, сам не раз сдавал кровь. И в эти трудные годы был принят в члены КПСС.

Корреспондент газеты флота Е.Кричевский писал о нем так: «Со своим бесценным грузом, передко рискуя жизнью, добирался Антон Бадмаевич в передовые базы флота в разместившиеся на передовой части. Именно тогда в выданной командиром характеристике появилась слова: «Отличный стрелок и лыжник. Бесстрашен и смел». Видимо, эти качества были решающими, когда ставился вопрос об отборе врачей для обеспечения артиллерийских десантных операций. Дважды во главе матвеинской хирургической группы отправлялся Антон Бадмаевич вместе с матросскими отрядами во вражеский тыл».

Кстати, во время службы на станции переливания крови выполнил военный врач Занданов свою первую научную работу. Антон Бадмаевич был одним из первых советских врачей, кто начал использовать плазму в фронтовых условиях. Это позволило производить переливание крови в самых сложных условиях, спасло многим жизнь.

Война уходила на запад. Участвовал в освобождении Прибалтики и Антон Занданов. Дважды принимал участие в десантных операциях. Войну закончил в звании майора медицинской службы в городе Таллинне. Войну закончил Антону Бадмаевичу еще двадцать седьмой год. К празднику победы приехал А.Б. Занданов в родную Гаргу. Конечно,

родные и сельчане гордились майором медицинской службы, грудь которого украшали многие награды. Бывшие солдаты возвращались к мирному труду. И так А.Б. Занданов стал корабельным врачом на Балтике. Немало операций сделал он в трудных корабельных условиях, а некоторые в море, во время штормов.

С 1946 по 1948 год учился А.Б. Занданов в Военно-Морской медицинской академии.

Специальность избрал для себя самую

сложную - пейрохирургию. Был направлен на работу в Тихоокеанский флот. Работал в госпитале. Сделал немало сложных операций как пейрохирург. Стал главным врачом ведущего госпиталя. Антон Бадмаевичу Занданову присвоили звание полковника. Тогда ему было тридцать четыре года. Именно здесь Антон Бадмаевич написал ряд научных работ.

И в 1955 году А.В. Занданова перевели в Ленинград (ныне Санкт-Петербург). В течение десяти лет он работал на различных должностях на военно-морской службе.

В 1965 году Антон Бадмаевича Занданова назначают начальником медицинской службы Краснознаменного Северного флота. И он выехал в город Североморск Мурманской области. Следует заметить, что во всех районах Мирового океана бывают боевые корабли этого флота. И, конечно, на каждом из них несут службу военные медики подчиненные и воспитанники Антона Бадмаевича Занданова. И случается трудности во время похода кораблей. Заболевают воин или надо делать сложную операцию... А иногда опыта не хватает. И тогда в любое время суток вызывают на радиосвязь старшего и опытного Антона Бадмаевича. На любых точках Мирового океана флотские медики опускают поддержку своего наставника генерала А.Б. Занданова. И это высокое звание присвоено ему в 1968 году.

Начальником медицинской службы флота А.Б. Занданов прослужил в течение четырнадцати лет. Конечно, это была очень ответственная работа. Однако у Антона Бадмаевича был большой профессиональный опыт. Несколько раз он являлся председателем КОК-а при выпуске военных врачей.

Несмотря на свою занятость А.Б. Занданов занимался и научной работой. Он - автор ряда ценных исследований в области хирургии, а также в организации медицинской службы во флоте. Его 15 трудов были опубликованы в журналах «Вестник хирургии», «Хирургия», «Вестник пейрохирургии» и в других научных изданиях.

Многие его однокурсники работали в нашей Бурятии. Так, В.А. Тутубалин, П.Т. Яжинов, Т.И. Богайников, А.И. Холукшанов, А.М. Фидель, Ц.О. Очиров, М.Сараева, А.Толстоброва и другие.

Наше правительство высоко оценило военный и мирный труд врача А.В. Занданова. Он награжден многими медалями и орденом «Отечественной войны I ст.». В 1972 году Антону Бадмаевичу Занданову присвоено высокое звание «Заслуженный врач РСФСР». И в 1973 году на груди генерала Занданова появился орден Грудового Красного Знамени и «За службу Родине III ст.».

Так служил нашей Родине сын бурятского народа Антон Бадмаевич Занданов.

Д.БАТОЕВ, пародный врач
Республики Бурятия.

АБА ТУХАЙГАА АРЮУХАН ДУРАСХААЛНАЙ

БИДЭНЭЙ абые, Заято

Будаевич Базаровыс, Баргажан нютагаархиц хайн мэдэх юм. Юундэб гэхээ, аbamай өөрингөө уг гарбалыс арбан юнэн һалаа болтор мэдэхэг. Балшар бага наандаа хүгшэн аванаа эзэ һалаануудыс ава һанаанга хадуужа авана юм. Элисэг хулисагууда тоолобол, бидэнэй уг гарбал Тогоонтумэр хаанхаа эхилээ. Тогоонтумэр хаан Хун-вуу хаандаа мэхэлүүлжээ, өөрингөө засаг буялагжаа, Бээжэн (Пекин) хотоо үлдүүлэн байна. Харин һүүлээрь Барас-хото бариж, бээс суурхуулсан түүхтэй. Тогоонтумэр хаанхаа Гүр буряагаа биц болонон юм. Гүр буряагаа - Эхирээ, Эхирээдээ - Зонхи, Зонхиоо - һүргэлдэй, Ехүйнээ - Боро гүзээн, Боро гүзээнээ - Хуммаан, Хуммаанхаа - Зудба, Зудбагаа - Мэглээн, Мэглээнээ - Аласка, Аласкаанаа - Маани, Маанихаа - Цэдэн, Цэдэнээ - Базар, Базарнаа - Буга, Бугаанаа - Заяата, харин бидэх хүбүүдын Доржо, Зорикто, Бладик, Бэлигтэ, Чингис гээд хоригдохи һалаа болонбоди.

Абынгаа угаар ба хэрэг ажалаарын омогорхогоо зэргэтэйби. Харин буряаг зомнай дэлхий дээрэх хоонон газартадаа биц болонон бэши, бидэнэй бултаний үндэхэн байха ётой. «Хүнэй үндэхэн газар дээгүүр» гэжэ араг зомнай дэмы хэлсэдэггүй. Тиймэхээ хүн гээш уг гарбалaa жэшигэлгүй долоон уг хүртээр мэдэхэ, иэрлэх шадаха ётой юм.

Абамай 1945 онай тахяа жэлээ Баргажан аймагай Борогол нютагтаа түрэнхэн намтартай. Балшар бага наананийн гайнай һүүлшины жэлээ тудаа. Хүндэ хүшэр жэлнүүд, ажабайдалай сохильтонууд заахан Заятые тэмсэлэш болгоож хүмүүжүүлээ. Баянголой дундаа нургуули дүүргэжэ, турбан жэлэй хугасаа соо албаага ябажа срэхэн юм. Удаан дээдэх нургуулидаа нурахаа гэхэн зорилго урдаа табяад, 1968 ондо Буряагай хүдөөх ажахын институтай «Механизация сельского хозяйства» гэхэн факультетээ орохон юм. Эдэхитэй, урагшаа наанаатай, эрмэлзэл ехэтэй, хүсэл зоригтой аbamай залуу ябахаа, нютагайгаа үетэн нүхээдэг дундаа хүндэтэй ябажаан юм. Сугтаа нураан, мүн хүдэлхэнье нүхээдын «Заята нүхэрнай Баргажанай ёсохор горсагтаа нютагайгаа замуушулаар хэдэг байгаа» гэжэ һанан дурсагдаг.

«Ая-ганга» гэхэн оюутадай театрэй зүхэгүүдээс найруулан табилсагдаг, мүн шүлэгшээ бэшихээ бэлигтэй байгаа. Хилгана нютагтаа дуратайгаа, оршон тойронишинь, хадаа уулануудын, үргэн Хүнтэйгээ, байгаалияа шүлэгтүү соогоо магтан бэшидэг байгаа.

Нютагайгаа хүбүүнэй дээдээ зэрэмтэй инженер-механик болоод нютагаа бусахадань, колхозий түрүүлэгшээ Бладимир Шагжиевич Гармасев тэрэнээс һүнэй фермын даагашаар табяа. Абамай Хилганаын колхоздо 14 жэлэй туршадаа ахамаг инженерээр ажалаа. Түрүүлэгшийн орлогиоор, парткомой секретаряар, ОТФ-гэй бригадираар, инженер-технологоор, инженер-диагностоор Баргажанай аймагай захабарилгын техническэ предпринятида ажалаа. һүүлээрь хүдөөгэй захиргаанай зайнангаар хүдэлэв. Олон жэлээ хүдөөгэй Сомоной Соведэй депутатаар һунгагаа. 1980 ондо БДНХ-гай түлөөхэгүй путевкоор шагнагаа.

Хайрат аба тухайгаа зураглал «Буряагай түрүү хүнүүд» гэхэн «Буряаг үнэнэй» конкурсын нэсондо элгээгээд, арай хойнотулаабди. Тиймэхээ энэ хөөрөөгөө абынгаа наангийн дурасхаалда мүнөө зориулавши.

Заято Будаевич республиканска, районно газетэнүүдтэй холбоо барисаатай ходо бэшэлсэдэг байгаа.

Сүлөөтэй сагтаа аbamай соёлой байшандаа уран һайханай хүтэлбэрилдэг байгаа. Шэлэй заводой соёлой байшан соо үнгэргэгэдэхэн ажалшадай уулзалгага нютагайгаа уран һайханай бүлгэмтэй ошожо, концерт наадаа табидаг һэн. Урдаа жэлнүүдээ республикийн аймагуудай уран һайханай бүлгэмүүд элдэб харалгануудай үнгэргэгэдэхэдэ, бээс бэсэдээ ябажа, бэлгэ дүршэлэв, шадабарияа харуулдаг байгаа. Энэ абынай хүтэлбэрилдэг коллектив шимэрхүү хэмжээ ябуулгануудтаа ходогдоо хабаадажа, Хүндэлэлэй олон грамотануудаар шагнагаан байна.

Энэ намар Хилганаын колхозой 25 жэлэй ойн баярта абынай хохёөн «Хилгана», «Борогол», «Наамнай үнгэрнэ» гэхэн 3 шүлэгүүдээ дуун болож эзэлээ. «Тэнгэри» студиин хүтэлбэрилэгшиэ Анатолий Бутуханов, дуушад Андрей Чимитдоржиев, Елена Антонова, залуу композитор Агван Борбоев энэ хэрэгтэй ех хубитаяа оруулаа. Тэдэээр араг зоной дундаа абынай нэрээ зэргэтэй болгоо.

Манай аба шэнги хүнүүдэй байгаа сагта нютагаймай түүхэдомог, ёх заншал, соёнай хэээзэшье маргажахагүй гэжэ нютагаймай зон хэлсэдэг. Абамай нэгээ ахатай, турбан эгшигээ. Төрүнх хүбүүг таба хадаа бидэв ёхийд тухайгаа хэлэжэ бэшихэнай.

Ехэ ахамай Доржо ишислэх хотого ажаллана, хоёрдохи Зоригто соёлой болон искуствын академии дээдэх нургуули дүүргээд, абынгаа хэрэг үргэлжэлүүлнэ. Нютагайгаа соёлой байшандаа уран һайханай хүтэлбэрилэгшиэр ажаллана. Бладик Буряагай түрнэй университетий турбадаа курсын оюутан, Бэлигтэ Улаан-Үүни үндэхэнэй нэгэдэхи лицей-интернатай 9-дэх класста нурана, Чингис 5-дахи кластай нурагша.

Хайрат аба тухайгаа зураглал «Буряагай түрүү хүнүүд» гэхэн «Буряаг үнэнэй» конкурсын нэсондо элгээгээд, арай хойнотулаабди. Тиймэхээ энэ хөөрөөгөө абынгаа наангийн дурасхаалда мүнөө зориулавши.

Доржо, Зоригто, Владик, Бэлигтэ, Чингис БАЗАРОВУУД,

Будучи зимой в гостях у меня дома, известный спортсмен и тренер, чемпион Спартакиады народов СССР 1975 года, мастер спорта международного класса Борис (Бадмажап) Цыбиков рассказал мне любопытную историю о своей родине:

- Я родом из земли Харгана Курумканского района, где находился тогда маслозавод. Кроме нас там жили еще три семьи. В одной из них росла многократная чемпионка Бурятии, участница всесоюзных и международных соревнований борьбы, чемпионка Бурятии по лыжам и легкой атлетике, кандидат экономических наук, ныне крупный спортивный деятель Лубсама Гармаева, во второй воспитывался мой друг, впоследствии великолепный художник борцовского ковра, активный организатор сельского спорта, мастер спорта международного класса Гармаев Цыренов. В третьей семье Гулгеновых молодые Дынсыма Будаевна и Бальжинима Нурбаевич жили с тремя детьми. Когда родился третий сын Цыден, они переехали в Баргузинский район на землю Куйтуны колхоза имени Карла Маркса.

В Куйтуне родители работали чабанами. Дети с малых лет привыкли к самостоятельной жизни. Обучаясь в Баянгольской средней школе, они жили в интернате вместе с детьми животноводов, живущими на дальних отарах и гуртах. Как и все дети, в свободное время старший Владимир, затем Бадмажап и Цыден посещали школьные кружки и спортивные секции: Старшая сестра Светлана следила за их приложением и поведением. Осень 1971 года перевернула мир их увлечений. К преподавательской работе приступили их молодые земляки, дипломированный учитель физкультуры Виктор Мосолов и учитель физики Виктор Очиров. Друзья в студенческие годы занимались в секции вольной борьбы у преподавателя Валерия Иванова, становились призерами студенческих и взрослых чемпионатов Бурятии.

Инициативный Мосолов и интеллигентный Очиров сумели увлечь детей и взрослых. Буквально весь Баянгол "заболел" вольной борьбой. Молодые специалисты, закончив свои школьные занятия, оставались допоздна в школьном спортзале, проводя внеурочную работу. В числе новобранцев, жаждущих постигать таинства борьбы, были и братья Гулгеновы - Владимир, Бадмажап, Цыден, а младшие Доржи и Эрдэни пока присматривались. Огромное желание, творческий энтузиазм тренеров из Баянгола был поддержан руководством школы, колхоза, сельсовета, района. Стали проводиться соревнования, начались выезды, где выявлялись самые волевые, крепкие, талантливые ребята. Одним из первых учеников тренерского дуэта, проявивших себя на республиканских соревнованиях по вольной борьбе является Владимир Гулгенов. Чемпионство Гулгенова подтвердило правильность выбора методики тренировки Виктора Очирова. Через некоторое время Виктор Семенович полностью перешел на тренерскую работу. Ведь в его группе вместе с братьями Гулгеновыми тренировалась талантливая Геннадий Галимов, Баир Бубеев, Александр Цыренов, братья Лубсановы, Цыдыповы, входившие в число победителей и призеров

республиканских, зональных, всесоюзных юношеских соревнований. А лучшие из них Юрий Дугаров, Виктор Ринчинов, Владимир и Багдор Бадаевы стали отличными мастерами ковра, а их старший Борис Бадаев является одним из выдающихся спортсменов России, чемпионом СССР, Азии, Европы, мира, трехкратным чемпионом мира по вольной борьбе среди ветеранов.

В этой плеяде великолепных баянгольских борцов особое место занимают братья Гулгеновы. Их уникальность в том, что все шестеро братьев успешно тренировались и выступали на различных турнирах в СССР и за рубежом. Их родители, родственники радовались успехам братьев.

ВЛАДИМИР

После школы друг за другом старшие братья поступили в вузы Улан-Удэ. Универсальный борец Владимир поступил в сельхозинститут и продолжил тренировки у Виктора Баймеева, преподавателя кафедры физической культуры сельхозинститута, затем тренировался у Геннадия Махутова и Валерия Иванова. Владимир Гулгенов многократный чемпион Бурятии по вольной борьбе, греко-римской и бурятской борьбе и самбо, неоднократный чемпион и призер спартакиады СССР среди сельхозвузов, Россовета и Центрального Совета ДСО "Урожай" и ДСО "Труд".

Имея такой багаж спортивных достижений, Владимир Бальжинимаевич с 1979 по 1985 годы работал председателем Баргузинского райспорткомитета, развивая спортивные традиции Куйтунской долины. Мастерский норматив он выполнил в 1978 году, выиграв престижный международный турнир по вольной борьбе на призы газеты "Сельская жизнь". Начальник штаба отдела внутренних дел Баргузинского района, майор милиции Владимир Бальжинимаевич Гулгенов пользуется заслуженным авторитетом у личного состава за свой твердый характер и высокий профессионализм.

БАДМАЖАБ

Через два года в Улан-Удэ приехал Бадмажаб и поступил на физико-математический факультет педагогического института. Хорошо подготовленный, быстрый Бадмажаб стал одним из лучших учащихся у тренеров Федора Махутова и Валерия Иванова. Целеустремленный,

координированный Бадмажаб их приемы и комбинации схватывал на лету. Спортивная биография будущего физика богата впечатляющими победами над призерами чемпионатов СССР П. Ноговицыным, И. Аянитовым, Е. Старостиным, чемпионами мира среди молодежи дагестанцем П. Насрудиновым, осетинским борьбистом Артуром Фадзаевым. Как и Владимир, он становился чемпионом и призером республики по бурятской борьбе и самбо.

Бадмажаб Гулгенов, выполнив норматив мастера спорта, становился чемпионом и призером Российской и Центрального Советов трех

крупных спортивных обществ, ДСО "Буревестник", "Трудовые резервы" и "Локомотив". Всесоюзных соревнований по вольной борьбе в г. Грозно, Красноярск, Москва, участник чемпионатов РСФСР и СССР.

В настоящее время подполковник юстиции Бадмажаб Гулгенов работает заместителем начальника отдела РУОП МВД РБ. Несмотря на свои 42 года, на занятость, он находит время побороться, неоднократный чемпион и призер первенств МВД по вольной борьбе и самбо. Сын Анатолий учится в 47-ой школе,

Цыден Гулгенов неоднократный чемпион и призер чемпионатов Российской и Центрального Советов ДСО "Буревестник", "Урожай", "Локомотив", ВЦСПС, двухкратный призер чемпионатов РСФСР, победитель и призер международных турниров в Улан-Удэ, Улан-Баторе, Яслы (Румыния). В течении шести лет выступая на чемпионатах СССР занимал 7-8 места.

До сих пор он в строю борцов. В прошлом году 39-летний Цыден Бальжинимаевич в остройшей конкуренции

кандидата в мастера спорта. Он после окончания сельхозинститута в чине капитана милиции служил в дежурной части Советского ОВД на стеклозаводе. Участник в первенстве МВД по различным видам единоборств занимал призовые места.

ДОРЖИ

Я очень хорошо знал Доржи, родившегося в 1962 году. Ровесника моего ученика Владимира Шестакова. Он

несколько раз в юные годы встречалась в финале республиканских соревнований. У них ничейный счет, 3:3, т.е. три раза побеждал Доржи и три раза Владимир. У Доржи были поставлены хорошие проходы в ноги, против чего мы долго с моим учеником искали контриприемы. Доржи успешно выступал на зональном, российском первенствах среди юниоров. Он, тренируясь у Степана Калмыкова, неплохо прогрессировал, становился призером Центрального Совета ДСО "Урожай", Всесоюзных турниров, чуть-чуть не досянул до мастерского рубежа. Травма, полученная на соревнованиях, не позволила кандидату в мастера спорта Гулгенову дальше совершенствовать мастерство. Работая участковым милиции у себя на родине, старший лейтенант милиции Доржи Бальжинимаевич Гулгенов один раз выиграл республиканский сурхарбан по бурятской национальной борьбе.

ЭРДЭНИ

Самый младший из братьев Гулгеновых, кандидат в мастера спорта Эрдэни Гулгенов работает тренером по вольной борьбе в Курумканском районе. В студенческие годы вслед за братьями Эрдэни попал в группу Степана Калмыкова. Он много и грамотно тренировался, затем попал на службу в армию. Здесь становился чемпионом Забайкальского военного округа по вольной борьбе, чемпионом Бурятии среди юниоров.

Курумканская детвора не чает души в своем тренере, чемпионе Бурятии по национальной борьбе. На соревнованиях они также технические и силы, как их воспитатель.

Эрдэни Бальжинимаевич мечтает о том, чтобы его ученики добились высоких спортивных результатов, исполнилась их мечта стать борцом с большой буквой.

В прошлом году, в Аргаде на детском борцовском турнире племянники Гулгеновых боролись не плохо и средний Булат занял первое место. Месяц назад на юношеском турнире по бурятской борьбе "бухэ барилдаан" Булат показал себя молодцом и опять удостоился чемпионского звания. Благодаря своим родителям и тренерам Виктору Мосолову и Виктору Очирову, увлеченными с юных лет вольной борьбой братья Гулгеновы прививают своим детям и племянникам любовь к спорту и, похоже, появляется борцовская династия знаменитой спортивной семьи Гулгеновых.

Валерий СЫДЕЕВ.

БОРЦОВСКАЯ ДИНАСТИЯ

является чемпионом Бурятии по своему возрасту и тренеры возлагают на него большие надежды.

ЦЫДЕН

Если я не очень хорошо знал юношескую борьбу двух старших братьев Гулгеновых, то третьего, воспитанника, моего однокурсника Очирова, Цыдена видел на ковре во время юношеских республиканских и зональных соревнований. Цыден

выиграл республиканский Сурхарбан по национальной борьбе. В прошлом году в не отстал от отца отличник юридического факультета госуниверситета Алдар Гулгенов, одержав победу во Всероссийском турнире памяти Е.Хабарова в Хабаровске, где выполнил норматив мастера спорта России по вольной борьбе. Кстати, Алдар пока единственный борец, окончивший среднюю школу с золотой медалью. После активных выступлений на ковре Цыден Бальжинимаевич работал тренером СК АВРЗ и воспитал плеяду отличных мастеров ковра, одним из которых является его сын Алдар. В его группе тренировались призеры женского чемпионата России по вольной борьбе Раджана Доржиева, Людмила Мезенцева, а Аня Смирнова, призер зональных соревнований, пробует себя и в армрестлинге.

В настоящее время Цыден Бальжинимаевич является председателем спортивного клуба Бурятского госуниверситета и директором спортивного комплекса. Опытный организатор физической культуры и спорта работает за здоровый образ жизни студентов и профессорско-преподавательского коллектива, в стенах университета проводит всевозможные соревнования по различным видам спорта, впечатляющие по своему размаху День здоровья и День университета. На старт выходят все, от технических работников до ректора.

ДМИТРИЙ

В школьные студенческие

своим неистребимым желанием победить низвергал многих сильных юнош. Имея некоторый опыт борьбы, он поступил на факультет физической культуры педиатрического института и продолжил тренировки у вдумчивого педагога Степана Калмыкова. Их творческий союз быстро дал свои плоды. Через два года, в 1977 году Цыден выполнил норму мастера спорта СССР. Общительный, настойчивый Цыден импонировал тренеру, Степану Владимировичу без форсажа раскрыл борцовские способности своих подопечных, в том числе и Цыдена. Не раз он на борцовском ковре встречался со своим старшим братом (вес 57 кг), учился у них уму-разуму. Видимо, поэтому спортивная фортуна больше улыбнулась ему. В его послужном списке есть победы над чемпионами России А.Хадарцевым (Владикавказ), А.Керемясовым (Якутия), чемпионами юниорского первенства мира Д.Гавбулатовым (Дагестан), Ш.Ирезиевым (Черкассы), чемпионами СССР М.Дамбасовым, А.Цыденовым.

годы, как и старшие братья, увлекался вольной борьбой. Дмитрий выполнил норматив

Буряад чин

XАМТЫН ажалай хаа хаанагүй байгуулагда- жа эхилэн хүлгөөтээ 1932 оной намар наамын бадматаан эсэгийн угье угэлжэлүүлхээ хүбүүтэй болоо бэлэй. Юнэн хээлийн шобхаруу одхон хубуундээ эхэ ёзэг хөёрын Ринчин гэжэ нэр угэбэ. Үнэтээ юртэмсын тахорго болонон юм гү, али тоологдою үтгээндээ юм гү, хайрата эсэгийн хадъхаана болоно наха бараашоо нэн. Улбэр бээтэй Долгор долоотойхон Цыпилма басагатаяа, дүрбэн наратай Ринчин хубуунтээз үлэбэ. «Гай тансаараа ябадаггүй» гээд зон туб лэхэлдэг. Эгээ тэрэ үедэн зүблэлтэ засагай эдбихтэд гээд нютаг соогоо алдаршанаан залуу хоёр хүбүүд гашуудалда оронон эхэнэрэй хөрөө сооноо наамхай үнээнь хамтын мал руу тутгаад ябашаанаан юм. Тэдэнэй изгэниинь дүтын түрэлэй хүн байнаан гэдэг. Шэрүүн иөдий шанга захиралтые заабол Аүүргэх шэмэрүүн сагий болоны архаа мянган дээрээ мэдэрхэн Долгор эхэндээ үзүүдээс эхэ болгохын тул хамтын ажалаа хам оржко үдэлөө бэлэй. Ринчинэйн гээ дүрбэтэйхэн байхадан үхибүүгээ, нүхэрөө алданаан Доржын Жамсарантай эхэнь ишиэн юм.

«Үхибүүдни, эсэгынтнай хийн би үншэрөөгүй гэшэб. Минингээ түшэг, найдални таанадни байхантаа. Танай эсэгэ болонон энэ нүхэрни тулама үншэн хүн гээш. Ехэ болоод, наамдаа бэлэг сэлэгтэй ерэнхаар, эсэгдээ самсын бүд сайтигаар барibalтнай би ехээр баяrlахад, хүнниие хайлраха, сэнгэхээ һэшгэлтэй ябаарайт», - гэжэ эжигээ хэлэхэн энэ һургаалые Ринчин хубуун сэдхэлдээ бүхээр хадуужаа алданаан, энэ захяаень бүхы наан соогоо баримталжа ябаа юм.

Долгор эхэнь һургуули үндергүйшие haa, түрэхын ухаатай, сэсэн һургаалт хүн байнаан гээд онсололтой. Хубуун басаган хоёрроо эхэнь һургахаа гадна, хэлэхэн үгнүүгээ дүүргэлтие заатагүй шалгадаг шангахан эрилтэй хүн байнаан юм. Үгайнгаа заншалаар хубуун басаган хоёрроо хүмүүжүүлэн Долгор эхын заабаринуудые мүнөөнэй түрэлхидэй анхарадаа нэгэ хэдьене жэшээ болгон дурдая. «Үритэ хүн хүнэй үрие бу хэлэ». «Ажал хэбэл, тэрэнэй найнаар хэжэ нура». «Эхилэн хэрэгээ, хэлэхэн үгээс заабол дүүргэжэ нура». «Хүнэй сэсэн тэнэгтэ, нохор дохолондо хэзээдэшье бу оро». «Хулгай, худал - нэрийн дарамта». «Өөрынгөө арга боломжоор ажабайдалаа түхээржэ нура». Эдэ сэсэн һургаалнуудаа доро үндиин Ринчин хубуун түрүүшүнгээ алхамуудаа үршээ хубеөнэрөө ехэтэ гайхуулдаг байнаан бэлэй. Ринчинэй хүнниие хайлраха түрүүшүн алхамые эндэ онсолон дурдамаар юм. 1937 оной үбэл нэн хаш. Тэрэ үедэ Ринчинэй гэртэхин адуунда байгаа. Нютагтаа Хээтэй гээд алдаршанаан ганса бэе хугшэн гэртэхиндэнь туналдаг нэн. Үбэлэй шара тоонон соогуур адуунай тонтоогоол түүжэ байнаан хүгшөөдэ табатайхан хубуун хабтагархан түмэр дээрэ халуун сог асараад: «Гаралт дулаасуулгаты», - гэхдээнь, Хээтэйн эхэ уяраад: «Ямар ухаамгайхан бэ даа. Холол ошоо хубуун болохо даа», - гэхэн бэлэй.

Гэртэхинийн хубуунтэйнгээ

хургуулида орох болоходо Нархата нүүжэ ерэхэн юм. Ринчин түрүүшүн үдэрхеэ нуралсалдаа тон ханамжатайгаар хандадаг, багшии үгэхэн даабаринуудые заатагүй дүүргэдэг, орлодосо-той нэн тул хододоо

институт соогоо нуралсаараа эрхим оюутадай тоодо тэрэнээ дүүргэгээрээ ябашаанаан юм. Институт дүүргэхэн 1956 оной хабар нэн. «Хүльең дуроод, гарыең ганзагадаа хүргэхэн» эсэгийн хүндээр үбшэлээ гэхэн захяа абамсаараа, Ринчин

хүндэтэйгээр хүлеэдэг нүхэ-рын болож тодорхон юм.

Ринчин Хамаевичийн манай колхоздо хүдэлмэрилхээс ерхээ үеэр наяд арба гаражаа ябашаанаан би наалишан эжигээ нүхэдтээс ингэжэ хөөрэлдэхгээ нэгээтэ бэшэ дуулахан хадаа,

таа Нархатын совхозой директорээр хүдэлх үедөө тус ажахын туйлахан амжлалтынгаа түлөө Буряад Республикин Хүндэлэй самбартай нэгэнтэ бэшэ оруулагдахан байха.

Ринчин Хамаевич ханаашье амжлалтатайгаар ябахадаа,

«ЭНЭ НАНАЙМ ЭРМЭЛЗЭЛ – ЭЖҮМ НАНГИН һУРГААЛНДАА»

эрхим һурагшадай тоодо ордог байгаа. һурахадаашье, зурахадаашье бэрхэ Ринчин Бадмаевые ханын газетын зураашаар һүнгэдэг нэн. Ямар нэгэн баярай ёхолодо газетэ гаргахаа гэхэд материалнууд али дуталдадаг байхаа. Классийнгаа, һургуулиин үзэгэлнүүдээ Ринчин һонирхолтой тэмдэгэлнүүдэе бэшэдэг болоо. Тэрэ уран зураашаа болохо хүсэлээ нүхэдтээ сэхэ хэлэдэггүйшие haas, энэ мэргэжэлэе сэдхэлдээ батаар шэлэндээ сүлөөтэй сагтаа зураг зурадаг нэн.

РИНЧИНЭЙ дүрбэдэхи класс дүүргэхэн жэлдэл нээн хаш. Тэрэ зун Улаан-Үдэхээ Чернотов гэжэ уран зураашаа аймагай туб Нархатаа ерэжэ, Пионернүүдэй байсан шэмэглээ бэлэй. Сүүтэй боломсоороол хубуун гүйдэлэөрөө тишиш ерэжэ, тохон шэрын ханглатаа үнэрхөө ногтошоон мэтэ мэргэжэлтэ зураашын хүдэлхэ маягын адаглан, абыагүйхэн удаан харажаа нүудаг байгаа.

- Үдэр бүри нэгэ борбогорхон хубуунэй эндэ ерээд нүхүүхе харахан лэ байхадаа. Зүгөөр намтай нэгэшье үгэ андалдаагүй хүн юм. Хэрбээз намхаа нэгэх-хоёр үгэ асуунаан наань, ямарханшие даабаринуудыен дүүргэхээр бэлэн ябагша бэлэйб. Ажадаа ехээр дашуурхан хүн байнаан юм гү, али үгэ хүүрийн алта, мүнгэндэл үнэтэй байнаан юм гү, мүнөөшье болотор тэрэниинь ойлгоогүй хүм, - гээд Ринчин Хамаевич эдирхэн хаянгаа голхоролые үсэгэдэрэйхи үзэгдээ мэтээр тодоруулэгэш Агван Аюргжанович Аюргжанов зохицоо утажаа алданаан юм.

Арбадахи класс амжлалтатайгаар дүүргэхэн Ринчин Бадмаев Улаан-Үдэ зорижо, нютагайнгаа суута уран зураашаа Цыренжаб Сампиловнаа зүбшээл, дэмжэлгэ абаахаяа хандааданы; - Гоёор зурадаг хүн бүхэн зураашан болодоггүй юм, - гэжэ харюусаа нэн. Ринчинэй бүри балшар наханхаа батаар шэлэндээн уран зураашын мэргэжэлдэ һурахаа хүсэлтийн үглөөнэй һийдэгэр манан мэтэ улаан наранай түрүүшүн элшээр үнэн дэгэшэхэн мэтээ болоо бээй.

Энэ сохилтоо сүхэрэөгүй Ринчин Бадмаев Буряадай зооветеринаарна институтдаа шалгалтаниудаа эрхмээр тушаажаа, зоотехникэй мэргэжэлдэ һурахаа эхилбэ. Хоёрдохи курс дүүргэгээрээ Ринчин багынгаа эрмэлзээлэе үшоол үргэлжэлүүлэхээр үдэшэ, үглөөнинь харахан, үзэхэнэөс саарлан дээрэ буулгахаар, зурагай нюусануудые шудалхаар лэ ябаа.

ЭЖЫНГЭЭ хэлэхэн - «Эхилэн хэрэгээ заатагүй эсэстэнь хүргэ» гэхэн заабариие сэдхэлдээ оруулжан Ринчин шэлэндээн мэргэжэлэйнгээ нюусануудые үсэд иштэрүүгээр шудалжа, зооветеринаарна

нютагаа зорибо. Арба гаран хоногий туршада харалсажа байтарны эсэгийн наха бараашоо. Хүдөө табицанай удаа колхозойнгоо правлени оржо, нютагаа ерэхэ тухайгаа мэдүүлхэдэн, тэдэнь өөдээ аласагүй байбаа. Республикийн хүдөө ажахын министрствын зууршалгаар эрдэмтэ зоотехник Ринчин Бадмаев Хэжэнгын аймагай Стalinий нэрэмжээтийн колхоздо хүдэлмэрихээ болобо.

Залуу мэргэжэлтэ хараалагдаа болзортоо ажахын түб Ушхайтаа ерэжэ, правленидэ ороходонь, үндэр сэмсэгэр бээтэй, бардаастай шангаа хоолийтой колхозий түрүүлэгэш Агван Аюргжанович Аюргжанов зохицоо утажаа алданаан юм.

- Ямар талаантай зон гээшэбиди. Хүдөөдэ ехэ болонон малые зүхөөрь тодоруулхаа дээдэ мэргэжэлтэй хүдэлмэригшээтийн болободби, - гэхэнэнгээ удаа набтаршаг бээтэй нахажаал хүндэ хандажа: - Амбаархаа 5 килограмм үхэрэй тарган мяха, 3 килограмм тохи асаргаты. Мүнөөдөө кассадаа мүнгэгүй байнаал хабди. Цырен-Дулма наймаашанаа намайе эринэ гээд 500 түхэриг абаахат, - гэмсээрши, склады даагшиа тэрэхүүнинь: - Мүнгын бүтээн бээзб, эдээ хоолоо өөрөө ошоод абана аваадаа, - гээ. - Түрүүшүнхиеэ буунаан хүн амбаарыеш хаагуур һурагшалжа ябаха юм, - гээд түрүүлэвш энэ хөөрэлдэөндээсээс тэбээдэй.

Хүдэлхэ газартай наинаар утгагдахан залуу мэргэжэлтэй Гэлэгма нүхэртээс тэрэл үдэртоо байха гэртэй болобо. Ринчин Бадмаев колхозий хүтэлбэриин, малшадайнь этигэл найдалые орлодосото ажалаараа харюулхаар шийдэхэн бэлэй. Ринчин Бадмаев ажахынгаа малшадаар мотоциклаар ото-нээти ябажа, малшадай байдалтайн танилаа үеэдээ, малай үүлтэр хайжаруулхаа хүдэлмэрийн ябажа эмхидхэбэл, ашаг шамынен дээшлүүлжэ болохоб гэхэн асуудалнуудаар хүн бухэнтэйн үгээс ойлголсоод, болхотой зүбшлүүлүүдээ таатай зохицоор үгэдэгэөөрөө, сэхэ сэбэр зангаараа тэдэнэнгээ сэдхэл бодолье эзэлхэн,

аха нүхэрэйнгээ хүн талын үзэгээрдээ баримтаа эндэ аурдахаа хүсэлтэй. «Энэ залуу мэргэжэлтэйн хүн бүхэндэ налгай зохицоо хандадаг, олон зангуй юм ха. Нэгэтэ хэлэхэнээ, үгэхэн даабаринуудаа өөрингөө хараахаа алдадаггүй эрилтэйхэн лэ хүбүүн байнаал» - гэжэ зон хэлсэгшэ нэн.

Ринчин Хамаевич колхозийнмай ахамад зоотехникээр амжлалтатайгаар хүдэлмэрийн бэлэхэн, мүн тосхонийнай залуушуулые шадамараар ударидадаг бэрхээ эмхидхэлши байханаа гадна, үшвээ нэгэ бэлгээ олондо мэдээжэ болгонон хүн юм.

Колхозий парткомий секретаряа тэрэ үедэ хүдэлмэрийн байнаан Пирнглай Содбоевич (Хэжэнгын дундаа һургуулида ажалай багшар наханайнгаа амаралтада гаратаараа хүдэлмэрийн) Октябрин 40 жэлэй ойдо тосхоноо шэмгэлэхэ даабари партиний райкомдо абаад, хүл хоорсг болонон бэлэй. Энэ хатуу дээрээ үншадаа, үхибүүдээ зориулаагдан «Инзуу», «Плут Дондок», «Суранзан», «Шэнхинүүр хонх», «Залуутай охин» гэхэн бүтээлчийн танилцахан байхаа. Бүри залуунаа уран зохёол оршуултуун орёо нюусануудые мэдэхэ болонон Гэлэгма Цыбеновнагай таби гаран онуудай үеэр оршуулсан В.Янай «Чингис хан» гэжэ суута романийн хэлэгдэнгүй үлэшэхэнинь харамтай байгаа.

Ринчин Хамаевич Гэлэгма Цыбеновна Бадмаевтан хоёр басагаа, хоёр хүбүү ажабайдалай үргэн замда гаргахан үнэр баян бүлээ юм.

- Энэ нахандадаа юу хэ бүтээхэн, хүндэ түхэлхийн эжигийн сэсэн һургаалнуудаа эхитэй юм даа, - гэжэ Ринчин Хамаевич уулзалгынгаа түгэсхэлдээ хэлээхэндээ.

Эбтээ зетэй үнэр энэ бүлүн үшвээ нэгэ шэнжэн юу бэ гэхэдээ, хоюулаа Rossin Federatiin Уран зохёолшодой холбооний гэшүүд байхаа. «Буряад үнэн» газетын бата наидамтай нүхэд Ринчин Хамаевич Гэлэгма Цыбеновна хоёртоо зохёохы ажадань наинийн, үндэхэн арадайгаа аша түндаашиг шохийн даа.

Д.ХУБИТУЕВ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Р.Х. Г.Ц.Бадмаевтан үхибүүдээрээ. Гэр бүлүн альбомноо.

зонтой тааража хүдэлдэг, хурса хэлээтэй хүнүүдэй хэлэхэн хошон зугаа, үгүүлэлнүүдэе хэнэй, хаана, хэзээ хэлэхэе маргадагтүй онсохон шэнжэтгүй хүн юм. Энэ шэнжэн Ринчин Хамаевичийн зохёохы ажадаа ех түнхийн байнаан гээд онсолхо шухалаа. Ринчин Хамаевич ажабайдалай ёх жамын мэдэх болонон хойноо зохёол бэшэжэ хэхилэн габяяатай. Аха нүхэрэймийн бэшэнхэн «Сагаан алтан», «Нэшхэлэй хүбшэргэй», «Дамдин лама», «Зандан Жуу» гэхэн зүжэгүүд соо арад зоной ажабайдал, ажануудал үнэншмэөр харуулагдаан, хабаадаан нюурнуудайнь хэлэнэй хурса тодорхон бэшэгдэхэн хадань республикийн харагшад дуратайгаар хүлээн үеэр абаан юм. Олонай һайшаалдаа хүртэхэн «Дамдин лама» гэхэн зүжэгэйн тулөө Ринчин Хамаевичтаа Буряад Республикийн гүрэнэй шан олгогдонон юм.

Ринчин Хамаевичийн зохёохы замда горитой нүлөө үзүүлэхэн хүнүүдэй тоодо наханайн хани нүхэр Гэлэгма Цыбеновна онсо нуури эзэлхэн байдаа. Багшии ажалай вет

ЛЯГУШКИ ЛЕТАЮТ,
И ЛЮДИ НАУЧАТСЯ ЛЕТАТЬ

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

ХАБАРАЙ 1YYЛ УЛААН ЛУУ 1АРА

Бүрэгдчилтэ	22	23	24	25	26	27	28
Европын литэ	18	19	20	21	22	23	24
Гарагай Нэрэ Үдэр	Дадаа Нара понед.	Мягмар Марс вторник	Лагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наан воскр.
Чигэ Үдэр	хүхэгшэн үхэр	улаан бар	улаагшан туулай	шара лүү	шарагшан могой	сагаан морин	сагаагшан хонин
Мэнгэ	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ
Дүүдэл	шорой	түмэр	огторгой	үнан	уула	модон	хии

Гарагай 2-то хуушанай 22
(майн 18)

Хүхэгшэн үхэр, 9 улаан мэнгүн, шоройдо үүдалтай үдэр. Луу нарада үхэр үдэр тудаходаа, тэрсүүд гэхэ гү, али харса, тон мую гэгдээг. Тинмэцээ албана һайн хэрэг үүсчэхэнэй үлүү. Энэ үдэр үнэшье, хюмашье абаагүй хаа, дээрээ.

Гарагай 3-да хуушанай 23
(майн 19)

Улаан бар, 8 сагаан мэнгүн, түмэртэ үүдалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, сахиуса, тэнгэри тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, хэшэг уриха, эм найруулха, замда гараха, ном номноо, тэрэни шагнаха, бурханай ном уншаха, буян үлэдэхэ, үрэхэ тариха, тангригаа буулха, дайсанние болон ада шүдэхэр номгоруулха, наана барагшын хэрэг үлэдэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абааха, нүгэлэө наманишалха, тараг бэрихэ, айраг халааха, хии бараа сараха, түмэрээр ураинай зүйл бүтээхэ, зарга шийдхэхэ мэтын үлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура ехэ уна гаталха, онгон газар номгодхохо, агнаха, загаана бариха, амитанай ами таалха, нубаг малтаха, бузар буртаг гараха, хүниие үзэн ядаха, хубсаа эсхэхэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ мэтын үлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр үнэй үнэ аbabal, нюдэний хараа муудаха.

Гарагай 5-да хуушанай 25(майн 21) Хандамаанарай үдэр.

Шара луу, 6 сагаан мэнгүн, үнанда үүдалтай үдэр. Лусууда буудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, сахиуса, тэнгэри тахиха, лусууд тахиха, харюулга хэхэ, хэшэг уриха, эм найруулха, замда гараха, ном номноо, тэрэни шагнаха, бурханай ном уншаха, буян үлэдэхэ, үрэхэ тариха, тангригаа буулха, дайсанние болон ада шүдэхэр номгоруулха, наана барагшын хэрэг үлэдэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абааха, нүгэлэө наманишалха, тараг бэрихэ, айраг халааха, хии бараа сараха, түмэрээр ураинай зүйл бүтээхэ, зарга шийдхэхэ мэтын үлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура ехэ уна гаталха, онгон газар номгодхохо, агнаха, загаана бариха, амитанай ами таалха, нубаг малтаха, бузар буртаг гараха, хүниие үзэн ядаха, хубсаа эсхэхэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ мэтын үлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр үнэй үнэ аbabal, нюдэний хараа муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 26
(майн 22).

Шарагшан могой, 5 шара мэнгүн, хада уулдаа үүдалтай үдэр. Бурхан, сахиуса тахиха, лүн абааха, ваджрын(очирой), пүрбүн харюулга хэхэ, даллага абааха, эм найруулха, хараал дарааха, дайсанние номгодхохо, гал мандал хэхэ, бисалгал үлэдэхэ, газар хахалха, тараг бэрихэ, айраг халааха, амгалан байдалай түлоо үргэл үргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, үбши аргалха, шэн хубсаа үмдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада эрхилхэ, баярай найр хэхэ, мори, сар нургаха, гэр бариха, гэрэй үнүү табиха, ном оршуулха, засаг түрэдэ ошожо, хэрэгээ айладхаха мэтын үлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр нанаа барагшы хүдөөлхэ, дасан(дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлүүдые арамнайлха, шорой шулуу хүдэгэхэ, лусууд тахиха, дасанай үнүү табиха, дасанай үнүү табиха, гэр бариха, нохой тэжэхэ, нохой үгэхэ, худалдаа наймаа

үүсчэхэ, шулуу хүдэлгэхэ, газар малтыха мэтын үлэнүүдтэ үнэ. Энэ үдэр үнэй үнэ аbabal, зол ушарх.

Гарагай 7-до хуушанай 27
(майн 23).

Сагаан морин, 4 ногоон мэнгүн, модондо үүдалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ,

★ Скоро,
очень скоро
человек легко
оттолкнется
от магнитного
поля
Планеты...

«Левитация - сверхъестественная способность становиться легким по собственному желанию... Подъем тела в воздух без применения механизмов». Большая Британская энциклопедия, 13 том, 1946 год.

Наш рассказ о загадочной силе, которая якобы способна подниматься в воздух людей и предметы, мы начнем с истории, которая недавно случилась впольском городке Гашковице. Там, если верить газете «Жиче Варшавы», десятки людей стали свидетелями невероятного происшествия, когда местная гадалка Марыся Лозинская неведомо как взлетела в небо...

Дело происходило в воскресный день на людной ярмарочной площади. Марыся сидела за столиком и привычно раскладывала карты. Рядом находилось несколько «клиенток», желающих узнать у гадалки свою судьбу. Одна из них (Аннели Вогольская) так описывает дальнейшие события:

- Пани Марыся пожаловалась вдруг на сильнейшую головную боль и сказала, что вынуждена прервать гадание. Она и впрямь выглядела неважно - лицо побледнело и даже приобрело зеленоватый оттенок. Гадалка даже всхлипнула: «Как больно!» и в тот же момент начала медленно подниматься над землей. При этом ее тело оставалось совершенно неподвижным.

Дружное «ах!» пронеслось над ярмаркой. Все вокруг с изумлением смотрели на женщину, неведомым образом зависшую в воздухе на высоте около трех метров. Это продолжалось минуты две. Затем пани Марыся стала медленно снижаться. Едва ее ноги коснулись земли, как она тут же упала ничком.

А вот что рассказал журналистам врач А. Добжинский, который первым осматривал бесчувственную Марыся Лозинскую: «Газа ее были закрыты, пульс прощупывался, хотя и очень слабо. Постепенно на щеках появился румянец. Женщина спросила: «Почему я здесь лежу?» Оказалось, что она ничего не помнит...»

Следует сказать, что с точки зрения исследователей так называемых аномальных явлений, собирающих в своих архивах подобные факты, случай с Марысей Лозинской далеко не самый выдающийся. Если верить историческим источникам, во время молитвенного экстаза в воздух поднимались многие религиозные деятели. Из наших отечественных «левитантов» можно назвать Серафима Саровского, архиепископа Новгородской и Псковской Иоанна... Московские летописи рассказывают о Василии Блаженном, который не раз на глазах у толпы переносился через Москву-реку.

Католические святые (по тем же историческим источникам) ничем не уступали нашим. Один испанский паломник тоже умудрился перелететь через широкую реку, а епископ Валенсий однажды и вовсе парил над землей целых 12 часов. Всего же, утверждают церковные книги, количество людей, демонстрировавших на глазах верующих феномен левитации приближается к трем сотням. А число ведьм, которых во времена инквизиции за то же самое сожгли на костре, и вовсе не поддается учету.

Русский журнал «Ребус» XIX века, специализировавшийся на всяких таинственных историях, сообщал, например, такой случай, описанный неким Н. Юрловым. В возрасте 8 лет; 18 июля 1837 года он спал в своей детской, на втором этаже, в селе Спешневке (Сенгилеевский уезд, Симбирская губерния). Ночью была гроза. Разбуженный вспышками молнии и громом, мальчик сел в постели.

«И вдруг, когда молния озарила комнату, к ужасу моему увидел, что в двух шагах от моей кровати на балконе, держась за ручку стеклянной двери, стоит высокий лысый старик, с седою бородой, в длинной синей рубашке...»

Ужас мальчика был неописуем. Он скатился по лестнице вниз, выбежал из дверей в сад, и, ничего не соображая, бросился в сторону реки Свияги. Прислуга спохватилась быстро и мальчика нашли уже через 10 минут, но..., если верить рассказчику - на другом берегу реки, и - совершенно сухого!

По словам Юрлова ... Бежавшие за мной люди, Василий Кондаков и Федор Плотников, а в особенности садовник Николай Ермаков и кузнец Архипов, переплыли вплавь Свиягу, клятвенно удостоверили, что они ясно видели, как я быстро по воздуху переносился через реку, почти наравне с водой...»

Еще несколько подобных случаев приведены в большом сборнике «Из области таинственного» (1900 год). Так, к примеру, там рассказывается об известном итальянском церковном деятеле Бенедикте Нурсийском. Среди его учеников был некто Маурис Увидев, как-то, тонущего мальчика, Маурис (если верить рассказам) стремглав бросился к несчастному на помощь, выхватил его из воды и выбежал обратно на берег.

«Только вернувшись на землю, он пришел в себя и посмотрел назад. Когда же он увидел, что пробежал по воде, то страшно испугался происшедшему...»

Игорь ЦАРЕВ, президент объединения «Феномен». (Продолжение следует)

**Николай
ДАМДИНОВ**

ШЭНЭШҮЛЭГҮҮДНЭЭ УУЛЫН ОРОЙДО

(Буддын шажанай
мүргэлшэ)

Огторгой юудээ дүүлигшэ
уулын оройдо гараада,
«Ом маани» уншажа,
сэдхэл зүрхээс угаан,
Баран бидэнэй шүтөөн соо
мандаан

Бурхан багшигнаа
Бадма сэсэгтэ хүлүен
нуунан унажа тэбэринэм.
Ой модон шэнгий олон
жэлнүүд соогуур
Эдир залуунаа эхилжэ,
эсэнгүй махаад,
Ухаан бодолов мүшэнүүд
соо

бусайдан, маргаад аbabашье,
Уулын оройдо хүрэжэ
ерээшэм энэл.

Боро хараанай үедэнье,
шэн үдэрэй наранааршье,
Бороогий элбэг дунаадал,
нидэнхөө нулимса

нубаруулан,
Баран бидэнэй шүтөөн соо
мандаан

Бурхан багшигнаа
Бадма сэсэгтэ хүлүен
нуунан унажа тэбэринэм.

Туби дэлхийн дэбисхэр
дээрэ түмэн хүнүүдтээ

Түрэх золын заянан
Бурхан багшамни,
Хайра дураараа бидэнээ
орхих ёногүйш гэжэ

Халуун шүтөөндөө
наманшалан дохионом.
Онсохон найдал хүсэлөө
урал дээрээ шэбэнэн,

Огторгой юудээ дүүлигшэ
уулын оройдо гараада,
Баран бидэнэй шүтөөн соо
мандаан

Бурхан багшигнаа
Бадма сэсэгтэ хүлүен
нуунан унажа тэбэринэм.

ГЭР БҮЛЭ

Гэр бүлэ боложо,
улад олоной нюдэндэ
Гэнэн сэдхэээ дэлгээд

ябажан үедэмний
Минииши эрид абаригзэймийн бата тулга,
Шинийн нийхэн шарайгэрийн нюур байсан юм.

Ажабайдал соогуур,
архи тамхинай дундуур,
Үнэн-худалай үнэрэзэ түрийн
гараадамий,

Минииши үсэд зүдхөөн-
далайдаа гүйн онгосо,
Шинийн нүүрэлгэн үгэ-
далитадалагань байсан юм.

Үхи хүүдэй ургалта,
аша зээнэрэй түрэлгэ,
Алтан дэлхийн үзэсхэлэнтэ
хүрдэ...

Үбэрхэ наан ерэн,
үбиз- хабишан дайланы,
Үблэй шэмэрүүн нахин
зунай нэвшээс нэлгэнэ.

Энсагта,
наранай орохын урда тээ,
Наанай үндэр дабаанай
дүтэлэн ханаада,

Минииши судоотэ ухаан-
гэрэймийн харуул сэргэлэ,
Шинийн тайбан сэдхэл-
гэрэймийн гал гуламта.

"Миний мүшэн шиний мүшэнтэй..." гэхэн конкурсдо

ТЭНГЭРИИН ЗЯАГААР

Ховд аймагий Загчин нютагай Ганбаа гэжэ монгол яланай хүн минийн үнинэй найн танил нүхэр юм. Анха түрүүшикээс уулзаагаа, бидээ хөөрөй хоорондо гансатаа ишаг дуранаа мэдэрэл түрээн гээшэ. Зүгөөр энэхэн энхэргэн мэдэрэлэй ошон сахилгааханай түрүүши тэмдэгүүг табан жэлэй саагаа тээ эхитэй гэжэ нананаб.

1994 ондо Мичиган штадай Анн Арбор хотого турбан үзэрөөр Далай лама морилжон. Тийхээд Чикаго хотого үзүүдэг миний танил монгол нүхэд Мичиган ошожо, мургэл хэхэ нанаатай байгаа, намайг суг хамтаа ошое гэжэ уряа бэлэй. Нүхэдэөрөө уулзахаа хүсэлтэй, Чикаго айшалаб.

Барандаа сугларжа, амар мэндээс, нонинуудаа хөөрэлдэн, халуун эдээ, архи барин, сагаа угтэргжэ байхаа үедөө, үшвээ нэгээ айлайдгаа айшалхадаа гэжэ нүхэднэ шишигэбэ. Тэрээ айлайдгаа ошоходомнай, утаа хараа үнэтэй, үндэр бөтөй, харбатар шарийтай эрэхүн байгаа. «Ганбаа» гэжэ намитай танилсан, урин налгайгаар нам руу хараа нэн. Тийхээд нюдэнэнгийн гэхэд харасаар саг зуурахана золгохо үедөө зүрхэ сээвхэл хүдэлгэмэ мэдэрэл манай хоорондо мунцэлөө бшуу. Бүхэли үдэшвээ удаан хөөрэлдэжэ тараахадаа, бэшэг бэшэлэсжэхэ, хэлхэс холбоогоор хөөрэлдэжэ байхаа тухайгаа хэлсээ нэмдэг.

- Манай түбэй больницын медицинскэ хүдэлмэрийгэшдэд «Дүхэрт» газетээс захижаа уншадаг лэ. нонин-нонин юумэнүүдэй толижко байхан-датныай найниие хүргэнэбди, - гэжэ Захааминай аймагай РТМО-гий ахамад, враач Джангар Дугарович Доржиевтай уулзахадамни хэлээ бэлэй. Мүнөө хөёрохи хахад жэлэй захиляа ябуулга дахинаа эхилээд байна гэжэ тэдэндээ дуулгаад, тус больницын мүнөөдэрэй байдал тухай тобшохоноор хөөрэжэ үгээ.

Нүүлэйжэлнүүдэдэ Закаменск хотын мантан томо вольфрам-молибденэй комбинат хаагдажаа, тэндэхи зоной ажабайдал дорийтонон гэжэ мэдэнэбди. Зээдэстанцинаа тишиш мазут зөвлөн болиулагдаад, үбэлдөө байрын гэрнүүдтэг ажануухын аргагүй хүйтэн боложо, хүнүүдэй дааржаа үбшэлжээн олон болоо. Больница, поликлиникэнүүд соонь ороходо, бэе хайрама хүйтн агшаа нэн. Харин наядадаа больницихид өөхнэдэй дулаа угэдэг котел-вагонтой болонон байна. Тэрэ үнэ сэнтэй дулаасуултын түхээрэлгээ баахын түлөө Джангар Дугарович яхаладаа ябуулгаа хээ гэжэ тэмдэглэлтэй.

- Эндээ зүүн зүгэй эмнэлгын түб нээгэбди. 25 хүнэй хэбтэжэ аргалуулхаа оротой, эмнэлгын аятай зохицадаа кабинедүүдтэй болоодли. Тэндээмийн тусхай дээдээ мэргэжэлтэй враач Александр Шагдурович Бадмажалов гэжэ аргагүй шэдийнхээдэй хүн хүтэлбэрилдэг, - гэжэ ахамад враач хэлэнэ нэн. Харин Александр Шагдурович тухай онсо тоотжо, нэгэ хэдэй үгээр унишагшадтаа дуулгалтай хаа. Тэрэ уг гарбалаараа Бүргэ нюотагай хүбүүн. Медицинскэ институт дүүргэжэ ерэмсээрээ Захааминайгаа зондо туналанаараа аванаар лэхийн нягтаар хандадаг, ямаршиг хүндэ үбшээ элирүүлхэдээ бэрхээ врач.

- Няяхана УЗИ-гай шэнэ аппарадтай, ЭКГ-гэй монитортой, нарай хүүгэдэйе искусстваа аргаар амилуулха онсо орёо 2 түхеэрэлгэлтэй болообди, - гэжэ ахамад враач орлогийн 1-дэхи категорийн враач-хирург Борис Аюрович Цыбиков хөөрэхэдээ, - нүүлэй жэлнүүдэдээ эмнэлгын байшангуудтаа капитальна захабарилга үнинэй хэгдээгүй байгаа. Тийгэбэшье 1995 ондо медицинскэ уялгата страхованида орохоной ашаар энэ шухала хүдэлмэриеэ бэлүүлжэ байнабди, - гээд мэдээсээ нэн.

Мүнөө үедээ Захааминда 48 враач 34.300 хүнине хангана.

Удаагахи гарагай долоондо Анн Арбор хотого Дара Эхын хуралдаа бултаа уулсаа нэмдэг. Тэрэл үдэр Ганбаа намдаа дуратайгаа хэлээ нэн.

Сүлөөтэй болоог нэгэ дахин Чикаго ошохо гэжэ шишигэбэ. Энээн тухайгаа Ганбаагаа хонходож мэдүүлхэдээм, «Сэхэ намдаа ерээзийн» гэжэ захяа нэн. Ганбаа гое наиханаар угтан авсаа бэлэй. Аятаихан зурагтай самсаа намдаа бэлэглэжэ, «Энэ самсаа үмдөөг ябажадашни, би аллаг үзүүлэн дээрээс ходо байхаб» гэжэ баяртайгаар хээлэн юм. Үбэр Монголдо буулгагаан «Ургы» гэжэ фильм хамтаа харажаа нуухадаа, тэрээ киногоо зээдэлэн дуунуудыг хоюулан дуулагаа бэлэйбид.

Энэхэн жаргалтай ажшан зуураа угтэргээ, Монголоо ошохо хэрэгтэй гэжэ наанааг, зосоом гансатаа үйдхар түрөө нэн. Гүнчий мэдэрэлдэг аблтаа Ганбаа ойлгожо, «Юун болооб?» гэжэ асуухадан, би наанаанаа бултын мэдүүлээд.

- Бидээ хэзээшие хахасахагуубиди, би шамдаа дуратайбай.

Хоюулан хамтаа ажануухадаа! - гэжэ халуунаар тээврэн, Ганбаа хэлээ нэн.

Хуби зяагаа нийлүүлээд, нүүлдээнь налаашье наа, Ганбаа мүнөө болотор миний бүхын наанайай найжа юм. Тэнгэриин зяагаар бидээ хоср ушархаа золтой байжан гээшэ хадаа.

ДЖУЛИЯ ЭНН СТЮАРТ.

Медсестра Мария Базаровна Соктосева гэгшэдэй ажал хүдэлмэрие дээгүүр сэгнэхэхэрэгтэй.

Саашан Валентина Геннадьевнагай хүсэл бодолын нийнэйн ханаатаа болгон зобоожаа байжан ажалын дурдаадаа, түргэн туналамжа үзүүлжээ тул үбшэнтэдэг тон хэрэгтэй болохо эм домуудаа, марли, хубзинхөө эхилээд жэжэбожо хэрэгсэлнүүд яхалаа дуталдана даа.

Энэ тэмдэглэл соогоо тус больнициын түргэн туналамжын албанай ахамад медсестра Наталья Дабаевна Бадмаевагай ажалые онсо тэмдэглэлтэй. Наталья Дабаевна хотынг хүн зондо хэдэн олон жэлэй хугасаада түргэн туналамжа үзүүлжээ байна. Закаменск хотынхид энэрхы наихан сэдхэлтэй, шуран түргэн хүдэлсэлтэй медсестрадаа аргагүй дуратайшье, ехэ хүндэдэгшье имай байна.

Түгэсгэлдээ дээдээ гарай мэргэжэлтэ хирургиудаа Доржийн Бүнчүүтэв, Владимир Михайлович Горковенко, олон жэлдээ сүгхийн түхээрэлтэй. Наталья Дабаевна хотынг хүн зондо хэдэн олон жэлэй хугасаада түргэн туналамжа үзүүлжээ байна. Закаменск хотынхид энэрхы наихан сэдхэлтэй, шуран түргэн хүдэлсэлтэй медсестрадаа аргагүй дуратайшье, ехэ хүндэдэгшье имай байна.

Галина ЗАНАЕВА, манай корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ахамад враач Д.Д.Доржиев; түргэн туналамжын медсестра Н.Д.Бадаева; враач-терапевт М.Е.Спиридонова, ахамад медсестра В.Г.Ваганова, акушер-гинеколог Р.Д.Семенова.

АВТОРАЙ фото.

отделениин Татьяна Иосифовна Доржиева мүн лэ кожно-венерологическая диспансерий дээдээ категорииин медсестра

Галина Лубсановна Баирова, реанимационно-анестезиологическая отделениин ахамад

Алексей БАДАЕВ

ЮШЬЕ ДАБАХАДЫ

Үлгэрэй гэжэ нэршэнхэй
Үхүүгүн багынай орондо
Баанаанье муухай амитадтай
Баатарнууд тэмсэдэг бэлэй.

Тоомгүй жааханц ябахадаа,
Толгой, наанчагааш
сайхадаа,
Гүннглэлнаа юм гү, бү мэдэе,
Гургалдайн орондо
бусанабди,

Хорото амитадаа хээзэдэ
Хороох гээшдээтигэнхэй,
«Юрэдэй бидэнэр, эрэшүүл,
Юшье дабахады!» - гэнхэй.

Буяна Сагта хоюуландадаа
Бурханай урда адлиди:
Нэгэмиий - шүдэ уграагүй,
Нүүцлийнхинь -
унашанхай...

Ажабайдал үлгэрэйхиүү,
Ажаглахада, тад ондоохон.
Харья юртэмсын
оршолондо
Хаб харанхынаа ерэнхэйбди.

Хэмжээтэй сагай гүйсэхэдэ,
Хэтнгээ замда мордогоди.
Найн наихан юумз бэдэржэ,
Гайхан мүнөө ябанханоди,

Олдоху гү бэдэрээшэм, бү
мэдэе,
Өөрүнгөө ододто этигэнхэй,
«Юрэдэй бидэнэр, эрэшүүл,
Юшье дабахады!» - гэнхэй.

Буяна Сагта хоюуландадаа
Бурханай урда адлиди:
Нэгэмиий - наанай эхиндэ,
Нүүцлийнхинь - наанай
эсэст...

1997.

**АМИ НАНАН ТУХАЙ
ШЭБШЭЛГЭНҮҮД**

Хүнгэн бэшэ амидаралай
Хүлгөтэ дэлайн иорууда
Хүмэриж байхан онгосо
мэтээ

Хүнэй ами наанан...
Хүхүүн тэрэ сагуудай
Уни үнгэрбэши,

Хүбүүхэнэй зураг нимээн:
Үүдам сэхир үнан дээрэ
Угаа жаахан онгосо,

Уяна дээрэнхэй хара утаан.
Аяар саанань тэнгэрини
хаяада,

Адэр кипкоор хадаатай
шэгни
Арзайштараа энэхүүнхэн
Наран...

Обёорхо гэбэл обёоршогүй
ямар үргэн,
Олох гэбэл, олдошогүй
үнэр баян хизаар

Онгосынш урда нэмжинэб
гээд
Одоо тинхэдэ тухайлхаар
һэн...

Ямар орои, арадууд
нээгдэхээс,
Ямар үйлэхэдээ
домог туужаар үлхээс,
Ямар хүсэл, наядалнууд
бэлүүлэгдэхээс

Аян замдаш хүлээнэб гэжэ
Аяагүй тайхахаар бэлэй...

СССР-эй Журналистиуудай холбооной гэшүүн байхан, сархаа уриг наа бараган Цырен Сыреторович Субанов мэндэ байхадаа, эдиршүүлээ зориулсан ном гаргуулаа һэн. Олон рассказын «Буряад үнэндэ» толилогдохон юм. Хэвлэгээнгүй үлэхэн номноон хоёр рассказын уншагшадай анхаралда дурагханабди.

Цырен СУБАНОВ**НАЙН НАНААТА
ХҮБҮҮНЭЙ НАНААЛ
ЯАЖА ХҮСЭЛДӨӨВ?**

(Урданай домогой үндэхөөр)

Эртэ урда сагта һэн.
Энгэртэ гэжэ шугатгаа эхэ
эсэгээ алдажа, үншэржэ
зобоон хоёр хүбүүд байхан
гэхэ.

Хоёр хүбүүд хэдэн жэлэй
туршада Дамба баянай барлаг
болово заруулаа. Нютагай
суута баян арад зоноо хайра
гамгүй дарладаг, мүлжэдэг
байгаа. Хоёр хүбүүдшье
энээниие садатараа амсаба.
Саашадаа эндэ байжатэсэхэ
аргагүй болоходоо, нэгэниний
нүгөөдөө хэлэбэ:

- Зай, нүхэр, хүрөө бэшиг
гү? Хэдэй болотор зобохомнай
гээшэб? Энэ нохойноо
мултархаар саг ерэе бэшиг
гү?

Нүгөөдэнэ тэрэнхийгээ
хэлэхийе зүбшилбээ. Тингээд
олон жэл ажаллаанайгаа
түлөөнүүрихээс Дамба
баянайда ошобо. Үгүйтэй
барлаг хүнэй баянай гэлтэ
орох гээшэй аймшагтай
бэрхэхээрэг ааб даа. Бүхэли
үдэрэе газааны ханижа
нуураад, үдэши орой арай
гэжэ эзэн ахайтай ушарха
эрхэаба. Барлагуудайгаа
эрилтэй гүйтлийе ехээл
дурагүйгоор шагнаад, тон ехээ
ууртайгаар хаража:

- Залхуу зайран таанадые
аяар дүрбэн жэл байлахан,
тэжээхэмий болоо. Намнаа
үшөө хүлээ эрихэ гээ гү?
Юу хэжэ олонон олзо таңда
байха юм? Харин оохэдээ
намда толгойдо хүртээрэе
үритэйт. Амин голоо
гаргуулжа, арха шүрбэхээс
хуулуулагүйдо эндэхээ
зайлагты! - гээд, Дамба тэдэ
хоёрье памиажархёо һэн.

Хэдэн жэл баянай барлаг
ябажа, юушье олоогүй хоёрой
яахаяшье мэдэхээ болишоод
байхадаан, хамга хүдэлхэн
нүхэдэйн, айл аймагуудын
тухалжа, харгы замдан
тухээрүүлээ бэлэй. Бүхы
наан соогообаянай адуулан
ябажаан Балбар үбгэн залуу
хүбүүдые хайрлажа, ганса
боро мориёо тэдэндэ үгро
хандажа:

Хуби заяагаа бэдэржэ
гараан хоёр хүбүүд
хайшаашье онохоёо мэдээгүй байгаа. Нийднэйнгүй
хараанан тээшиг ябажа. Үргэн
ехэ тала, үндэр томо
хадануудаа ондоо юумэн

харгаданагүй. Хоёр нүхэд
наанаан үнсоон болонод.

«Байза, хүндэхэн юумэ
болово гэжэ байна. Би өөрөө
яаха һэнбид. Нүхэрни
хайратай. Юундэ энэмни
ехэр зүдэрхэн хэбэртэй?
Намнаа үнла байшоо гээшэ
гү? Нүхэрөөл хараха,
абархын арга бодохо байна.
Морёо тэрэм гансаараа
унаад ябаг, эдээ хоолоо
өөрхөө ехээр эдюулхэ
хэрэгтэй», - гэжэ нэгэниний
бодоно.

«Ингэжэ ябажаар үхэ-
хомнай гээнсэ ха. Яажа амжа
абарха гээшэб? Нүхэрни
яаха һэм, тэрэнэй түлөө
зобохошгүйб. Өөрынгөөл
тухай бодохо хэрэгтэй.
Энэхэн үлэхэн эдээ хоолоо
нүгөөдьнигое хараагүйдэ
ишуужархиха байна. Тингээд
энэ морёо хайшан гэжэ
гартай оруулха гээшэб?», -
гэжэ нүгөөдэнь шэвшэнэ.

Ингэжэбүхы наан соогоо
хамга ябажа, үмхэ талхаяа,
шэмхэ тамхяа хубаажа, эрэ
болово нүхэд хоёр ондо
ондоогоор сэдхээжэ ябажа
һэн. Нэгэниний найн наихан
сэдхэлтэй, нүгөөдэнх
хомхой хобдог, хара муу
наанаатай хүү байшаба.

Энээндээ урда хэмнай
ямар бэ, хэр сэнтэй нүхэр бэ
гэжэхэниний зүйлээ бодогтгүй
ябажа. Юрын энхэдэ байгаа.
Тээд «нүхэдэй найн муу саиға
мэдэгдэхээ, мориной найн
холын харгыда мэдэгдэхээ»
гүйн үгэ бин хя юм. Эгээл
мүнөө тэдэх хоёр хүбүүдэй
ами наанай асуудалай
тулаад байхада, хэнэйн ямар
нүхэр байханийн тобойжо
харгадаба.

Тэдэх хоёр шугатгаа
гарааар хэдэхүүнхобо. Абажа
ябажа хүнэхэнний бага
боловонхой. Нүхэртэй
хараагүйдэ эндэ тэндээ
хоодо шугатан, ганса морёо
унаад ябажаан хомхой
наанаатай нүгөөдэдэе
хандажа:

Саашадаа хоюулаа
ябахамнай буруу болоод
байна. Хоёр тээшиг тараа
хаа, хүнүүдые түргэн
олохобид гэжэ наанааб,
гэжэ хэлэбэ.

Нүхэртэй хойноо
адаглажа ябажаан, тэрэ-

нэйнгээ муу наанаатай
ойлгожон наихан сэдхэлтэй
хүбүүн хэлэхыен зүб-
шилбээ. Муу наанаатай хэх
баярттайгаар:

- Тингээл юумээ түргэн
хубаая, - гэбэ. - Мориёо
яажа хубааха гээшбиди?
Гэбэшье Балбар үбгэн манда
мори үгэхэдээ, жолооен
түрүүн намда барюулаа һэн.
Тинмэхээ энэ морин миний
болово юм гү? - гээд, нүхэр
тээшиг хараба.

Найн наанаатай хүбүүн
юумэндэ хомхойрхо, зөөри
хайрлаха гэжэ мэдэхэгүй
байгаа ха юм. Тинмэхээ
нүхэртэй морёо буялда-
багүй. Гурбан харгын бэл-
шэр дээрэ хүрэжэ, хоюу-
лан хоноод, үглөөнэй улаан
наранаар эбтэйгээр таража,
нэгэниний - баруун зүг,
нүгөөдэнь - зүүн зүг барин
ябажа. Тарахынгаа урда тээ
муу наанаатай, хомхой
сэдхэлтэй хүбүүниний:

«Шимни ябажаан хадаа ехэ
юумэ даахагүй байнаш.
Бишни моритой һэн хойноо
эдээ монсо сонсонуудаа
бүгэдэшгүй абаануу», - гээд,
абажа ябажаан ашлагасаа
баранииен шахуу абаашаба.

Баруун зүгбарижагааран
найн наанаатай хүбүүт бүхэли
үдэртэй ябажаад, бүгүү хара
хүбшэ руу орошиг. Хэбтэжэ
уитаха наанаатай энэ тэрэ
модоний узуур цэншэлхээр
ябатаараа, баабгайн эшсэндэ
хүрэшбээ. Найн наанаатай
хүбүүтээрэцхэрууль ороод,
баабгайн бэлдэхэн зөвлэн
дэбисхэр дээрэ хэбтээд,
бүхээр уншагшаба.

Угаа ехээр эсэхэн, үлдэхэн
хүбүүнээ элдэб зүүдэн
үзэгдэн. Гансаараа зобоноор
ябатаараа, гонзогор ута
добын оройдо гарашана.
Тэнднээ урагшаа хара-
хадаа, хүбшэ тайгаар
хушагдаан хэдэн олон
хадаанууд үбаридаан и-
ногорно, хойшио харахадаан,
саиғур сагаан муйдаргын
оройнууд шобойлдоно,

хойшио харахадаан, заха
хизаартгүй үргэн дайда
нэмжинэ.

«Ямар гоё наихан гээнэб
даа миний түрэхэн шугат!» -
гэжэ хүбүүн омогорхон
баярлана. «Тээд юундэ иммэ

нютагта арад зон зобожко,
тулижа үүдаг юм гээшэб?
Би ямар зэмэ хэхэдээ
нигэжэ үлдэжэ, дааража
ябанабиг гэжэ гайхана. Эжы
абамни юундэ шамая,
орхижо, хоюулаа наа
бараашоо гээшэб даа,
нэгэнииньшье үлэхэжэ
хайрлажа, туналхада яагаа
гээшэб,» - гэжэ наанална.

Тингэжэ хэлэхэлтэйн ади
эсэгэнь бин болсодхинно хаш.
Хүбүүн гүйжэбээд, эсэгээ
тэбэрниэ, таалана, уйлана.

- Ерхэнши һайн даа,
абамни! Бишни эсэш,
үлдэнэб, эднэж юумэ үгүн
даа!

- Юу үтэхэбид даа,
хүбүүмни. Намдаш баал
юушье үгылдаа, - гэнэ авань.

- Ай хэлэг даа! Юундэ
иммэ гээшэнэ! Тэрэ дор
талаада ямар олон адууна мал
ябанаб? Тинхэдэбидэюндэ
нигэжэ үлдэжэ байха
юмбибид?

- Тэрэниин баран Дамба
баянай гээшэ. Манай туража
үхэжэ байхада, тэрэниин
нэгэшье үмхээ эдээ мин
үгэхэгүй.

- Тээд тэрэ Дамба
дарлагшье дарааха аргагүй
юм гү?

- Хүлээлиши, хүбүүмни, бү
яара. Арад зомнай энээниие
наял ойлгожо, хамтаржа,
тэмсэл эхилжэ байна.
Удахагүй ажалша арад түмэн
баяд, нөёдье дааража, засагаа
гартай абаад, золтой
жаргалтай болохо, - гэжэ
абын хэлэхэтэй ади, Дамба
баян бин болоодхибо.

- Аа, та үшоо тингэжэ
хэлэсэхэ гүт? Энээниие
харана гүт? - гээд, шодаргаа
харуулна. - Хээсэнхэе тинмэ
юумэн болохогүй. Таанар
хододоо нигэжэ үлдэжэ,
зобожо ябажат, - гэжэ байжка
хашхараа.

- Зоной золжаргалай түлөө
тэмсэхээрээл тэмсэхэб!
- гэжэ хүбүүхэн, гэнт

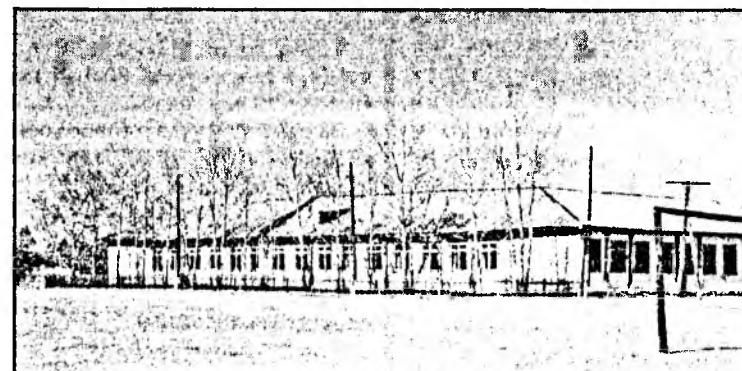

ЗУУН-МОРИНОЙ НУРГУУЛИИН ЗУРЫН ОШОНДОН ЖЭЛНҮҮД

Ябажа байгаа 1998 ондо аниай Зуун-Мориной дундаа ургуули ганса республигага ба аймагийнгаа айгуулагдахаар 75 жэлэй ой замдэглэхэ бэшэ, мун түрэл ургуулигийнгээ анха үүрүүшигийнгээ нээгдэнээр илал 75 жэлэй ой замдэглэжэн.

Нургуулмийн 1923 ондо эзэгэхэн түүхээс юм. 1916 идо церковно-приходской чиличи Дүүргэхэн Доржо ашевич Бильгаев түрүүшийн агла байсан. Хойто жэлын

Атчына Николаевна Карпенко шалхаяа ерээ.

1935 ондо нь ногтагтамны харгын набарилгын участок хийдэгджээ, нургуулмийн чо боложо, 4 буряад ба 4 орд асуудлтай болоо иэн.

Тэрэдээ бэлгигийг багшанар Машкиев, Ш.Д. Санжиев, Н. Успенская, Е.С. Ирхеев, А.Лыгденова гэгшэд ажаллажаа.

Дайнай, дүлэнэй нүжэржээ улахада нургуули нудар үзэхээний тоо нургуулгүй олошоржо, 346-47 нуралсалай жэлэдэ ургуулмийн долоон жэлэй ложо, түрүүшийн директорэр К.Демин томилогдоо иэн.

Удаадахи жэлнүүдээ М.Кобелева, А.Д.Б.Цырендоржийн гэгшэд директорийн хүнгэн бэшэ уялга илэрээ даажа ябаа.

Тэрэдээ нургуулидамны мүүжүүгүүн ажал үргэнеэр үүзүүлдэгдэдэг иэн. нонерхүүдийн үдэшэнүүд болон лэб хэмжээ ябуулганууд саг углаж үнгэргэгдэдэг байгаа. Ургуулмийн уран наиханай лэг аймагийнгаа 7 жэлэй ургуулнуудай дундаа олохин туруу нуури эзэлдэг иэн. 1956 ондо зуний үйлэдэрийн ирэв нээгдэжээ, үхижүүдийн татаабхаа, элдэб овоцтуулхаа, хонидто хуан ходолнуудые бэлдэхэ ажал ёрэх хүдэлмэрийдэг байгаа. Йито жэлын нургуулмийн ийман жэлэй болоо. 1963 ондо 385 он хүрээтээр Буряад Республикин Габыната багши, Россиян Федерацийн гэгээрэлэй чиний Савелий Сынденович яханын нургуулиилемийн тээлбэрийжэ ябаа.

Россиян ба Буряадай габыяатаа шанар М.П. Корнева, М.Шведова, Россиян Федерацийн гэгээрэлэй чиний Савелий Сынденович яханын нургуулиилемийн тээлбэрийжэ ябаа. Буряадай габыяатаа шанар М.П. Корнева, М.Шведова, Россиян Федерацийн гэгээрэлэй чиний Савелий Сынденович яханын нургуулиилемийн тээлбэрийжэ ябаа. Буряадай габыяатаа шанар М.П. Корнева, М.Шведова, Россиян Федерацийн гэгээрэлэй чиний Савелий Сынденович яханын нургуулиилемийн тээлбэрийжэ ябаа.

Орденто А.И. Томилов, Буряадай АССР-ий Верховно Советий Президиумий Хүндэлэлэй грамотаар шагнагданаа Д.С. Бильгүүрова, В.Б. Шадушикеева гэгшэд бүхын нахиа, дүйн дүршэлэө манай нургуулиин үхижүүдийн хүмүүжүүлхэ, болборуулхаа хэрэгтэ угээ.

Имээ бэлиг ехэзэ багшанарай ажаллажаа байхада,

үндэр үр дүнгүүдшье гараад ерээ ав даа. Мэдээжээ эрдэмтэ, профессор, техническэ эрдэмий кандидат Д.Ш. Фролов, физико-математическая эрдэмий кандидат В.Д. Дылгеров, профессор, хүдөө ажайын эрдэмий доктор А.К. Глянко, экономикин эрдэмий кандидат А.Д. Могоев, педагогикин эрдэмий кандидат О.Л. Хамаева болон бусад манай нургуулии дүүргэжэ гараан юм. Манай нургуулии дүүргэхэн бэшэшье хүнүүд ажалай элдэб налбаринуудаа амжлалттай

нургуулмийн базисна нуралсалай тусебтэ орохоёо бэлэхэл хэжэ байна. Багшанарны шэнэ тусхай курс, факультативуудай программа бэлүүлжэ эхилэнхэй.

В.ДАРБАКОВ,
Зуун-Мориной дундаа нургуулииин директор.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: нургуулии байсан; 1977 оний сентябрин 1; б-дахи классий нурагшад, эхир Вера, Надежда, Любовь Молонованууд (1998 он).

ОБРАЩЕНИЕ

Дирекция и коллектив школы обращается ко всем своим выпускникам, землякам и всем своим друзьям оказать помощь в проведении юбилея школы.

Благотворительный фонд Зуун-Муринской средней школы
Расчетный счет - 40703810709080100107
Тункинское ОСБ № 2432
БИК 048136625
к/сч. 3010181020000000625
в РКЦ с Кырен БИК 048136000

Бүряад Республика - 75

М.Л. Шобоева, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденой кавалер К.Г. Данилова, «Ажалай Алдара» гурбадахи шатын ажалланад. Тэрэ тоодо 11 хүн түрэл нургуулидаа багшалнаа.

Аймаг болон республика дотор үнгэргэдээр элдэб

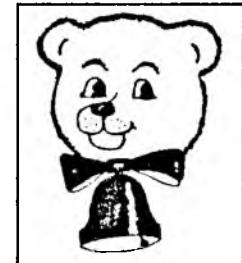
Залуу наан - залитай уол:

«Бамбаахайн жэнгинүүр хонх» конкурсдо өрөнөн шүлэг

БАЯН ТАЛА

Улаан хадын хормойгоор Ургы сэсэг наалбаадаа. Уужам Түгнүүн талын Унтын сэсэгүүд шэмэгэнэ. Уулын үндрээр оройдо Уян хүхы донгодоо, Баян талын бооридо Булжамуур шубуун бүхэглөө.

Талын добо тойроод Тарбаган гэдэг олон лэ. Түгнүүн тала тойроод Тарган малнууд олон лэ. Ойро саана шарлаад Ороо тояран долгиоол,

Баян уужам дайдаяа Буряад зондоо магтанам. БУДАЖАПОВ Жаргал, Мухар-Шэбэрэй аймагий Буюмои дундаа нургуулиин 5-дахи классий нурагша.

НҮТЭЙН НУРГУУЛИ СУУТАЙ ЮМ

Байгша оной априлиин 25-ний үдэр нүтэйн дундаа нургуулидаа баяр ёнхолой оршон байдалдаа уулзалга боложо үнгэрбэ. 1991 ондо дундаа нургуулии болгогдоон нуралсалай энэ гуламтаа байгша ондо 70 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхэ юм.

Хубилган шэнэдхэлгын шэрүүн «халхин» ажайын, нургуулииин ажайбайдалда онсо нүүлөө үзүүлнээнин эли юм бээзэ. Урдандаа совхозий отделени байдаг ha, Гусиноозерский ГРЭС-ий хамнабарийн ажайы болгогдоонхой. Сагай найнда

энэ хоёр зуу гаран нурагшад эрдэм номдо нурадаг байнаа, мунөө 15 багшанар 80 нурагшадтаа ном заана.

Элдэб үедэ энэ нургуулии дүүргэхэн хүбүүд, басагадай хүндэлэдэ нурагшадай хүсөөр концерт харуулгадаа. Ажабайдалай үргэн замда гаргажаан нургуулии гаа ойн баярце нэртэй түрэтийгөөр угтаха хэмжээ ябуулгадаа эдэбхитэйгээр хабаадахаа, тухалхаа байнаа нургуулии дүүргэгшэд багшанаа найдуулба.

Б.ГОМБОЕВ.

САМАРАДА ТҮРҮҮЛБЭ

Самарын областийн тусхай мэргэжэлэй дундаа нургуулии тусхай удаа нурагшадай дундаа оёдолшодой мүрүсөөн үнгэрэгдэбэ. Энэдээ Новокуйбышевск хотын индустриально-педагогическая колледжийн оюутан Анна Малханова түрүү нуури эзэлбээ.

Анна хадаа Улаан-Үдэ хотын 9-дэхи интернат нургуулии эрхим наяаар дүүргэхэн байна. Нүүлээрьи оёдолшоной мэргэжэлтэй болоо. Мунөө Анна Новокуйбышевский индустриально-педагогическая колледж до техник-технологического нуралдаа. Буряад басаганай амжлалт түйлахадан, үнэн зүрхэнхээ омогорхоноби. Б.АЮРОВ.

УГ ЗАНШАЛАА АЛДААГҮЙ ШЭМЭШЭГҮҮД

Байгша оной априлиин үүдл багаар Бэшүүр тосхондо «Забайкалийн шэмэшэгүүдэй түүхэ» гэхэн конференци үнгэрэгдэбэ. Тэндэ Тарбагатайн, Загарайн, Хорин, Бэшүүрэй нургуулиуудай нурагшад хабаадаа.

Буряад Республикин байгуулагдааар 75 жэлэй ойдо зориулагдаан энэ хэмжээ ябуулгыг Эрдэм нуралсалай министерство, республикин живаар орооно шэнэдхэлгын түб эмхицдэгдэхэн байна. Эдээ үдэрүүдтээ үхижүүд шэмэшэгүүдэй түүхэ, ёно заншалтай наин танилсаа, тэрэнэй хатар наада хараа юм.

Е. ЦЫБЕНОВА.

«ТЭНГЭРИИН» ДУУНУУД ЗЭДЭЛНЭЭР...

«Хабартай шамдаа ерэхэлбэ» гэхэн шэнэ концертээ программаа наяан «Дружба» кинотеатр соо «Тэнгэри» студийн артистнаар харуулба. Андрей Чимитдоржиев, Елена Антонова, Агван Борбоев гэгшид, мун ургажа ябанаа манай «одо мушэхэнүүд» хабаадажа, хүнэй сэдьхэлэй хүбнэрэй дайрамаар урин хайхан дуунуудые зэдэүүлээ.

Ц.Шойжинимаевай «Хабарай үдэшэй ерэхэлбэ» гэхэн дууе Андрей Чимитдоржиев ехэ тоёор дуулаажа, халуун алга ташалганда хүртээн байна. Мун «Тэнгэри» студийн дуушан, композитор Агван Борбоев «Хүлээнэб шамайгаа, иагий», «Гансаараа», «Лярын гэрэлдэ» гэхэн дуунуудаа хүнэй шэхэ хужаралуулмаар хантгурдаа. «Сагаан нара-98» гэхэн эстрадна дуунай фестивалин лауреат, Хурамхан ньтагай залуу дуушан Артем Бадмаев «Форынгээ зохёонон «Ериш, иагий» гэхэн дуугаар харагшадые баясуулаа. Мун баан фестивальда хабаадаан ВСГАКИ-гай оюутан Геннадий Петрунин, БГУ-гай Аюна Батурова, Түнхэн ньтагай Жаргалай Ургы гэгшэд залуу композиторуудай дуунуудые дуулахан байна.

24-дэх үндэшэн лицензийн нурагшад Доржи Пидагаров ба Аюна Доржиева залуу хүбүүд, басагадаа найшаагдадаа «Бэшэг» гэхэн Р.Бурхивай дуу гүйсэдхэе. Медколледжийн оюутан Александра Санжимитырова, өөрөө дуунуудые зохёодог Николай Галанов, Владимир Ринчинов, ВСГАКИ-гай оюутан Диана Дамбаева англи хэлэн дээрэ дуулахан байна. Энэ нааданда «Лора-мода» салон хабаадажа, шэнэ коллекции эхэнэрүүдтээ дуурдаадаа.

Светлана ЖИГЖИТОВА, БГУ-гай III курсын оюутан.

14.05.1998

Буряад чин

**УРХЭ СЭДҮХЭЛЭЙ МУРНУУД,
ЗУБШЭХ ёнотой ЗУЙЛНУУД**

**ОБРАЩЕНИЕ
городской интеллигенции к
общественности Бурятии**

Знаем ли мы свою родословную? Знаем ли по памяти перечислить 7 поколений своих предков? К сожалению, многие из нас, особенно младшие, да и многие поколения практически лишины родословных знаний и блуждают в генеалогии словно в потемках. Увы, или счастью, для нас давно канули в Легу времена старого родового уклада жизни, когда чуть ли не вся родня из поколения поколение могла обитать практически под одной крышей, питаясь с молоком матери вековые семейные традиции, знания родственных связей, истории и рассказы о наших предках, живших десятки, сотни лет назад. Если мы не знаем знать свою родословную, то из незнавших и постигающих гармонию личностей, превратимся в становившихся людей, не помнящих седых, традиций и свою Историю...

Сегодня идет невосполнимая утрата исторической памяти - незнание не только мировой, но и своей, отечественной и семейной истории, утра традиции и обычая, забываются родословные...

Мы обязаны осознать себя не посторонними наблюдателями событий, участниками быстротекущего дня, но и участниками и творцами текущего исторического процесса, где не судьба, а именно вы лично осуществляете духовные связи между прошлым и настоящим. И знание своей родословной помогает помнить фамильное, казалось бы, исчезнувшее прошлое, которое живет в делах предков, их жизнях, присутствует рядом в предметах, документах, воспоминаниях, что помогает осмысливать настоящее и предугадывать будущее. По большому счету родословная - это генетический код каждой семьи, род, это волшебный ключ, открывающий двери прошлого и стирающий границы времени. В каждой школе должны преподаваться предметы по истории края, отечества, рода, семьи, традициям и обычаям, и ежегодно должны вручаться паспорта «Твоя родословная», о чем более последовательно и углубленно должны информировать средства массовой информации.

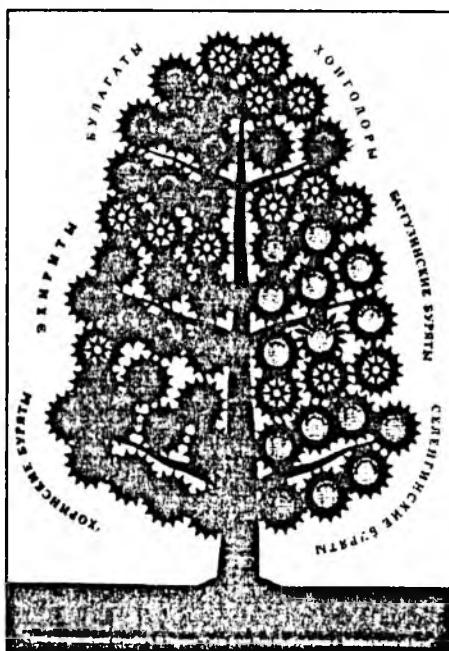
Знание прошлого позволяет чувствовать себя не отдельным ростком, трепещущим на ветру или индивидуумом, ограниченным и изолированным только одной своей жизнью, но органическим звеном, составной частью единого исторического организма - семьи, рода, села, города, края, и в конечном счете - народа...

Отдавать должно предшественникам предкам, увековечивая их имена в памятниках, названиях улиц, легендах и изданных книгах, воплощая богатейший опыт в народных ремеслах, профессиональном искусстве, национальной архитектуре, восстанавливать и развивать культурно-историческое наследие русских, бурят, зенков, всех жителей республики Бурятия, районов и сел, помнить свою родословную - это трудная, но высокая честь!

Принято на заседании клуба интеллигенции г. Улан-Удэ от 17 апреля 1998 года.

Подпись поддержавших «Обращение городской интеллигенции»:

А.И.Уланов, доктор филологических наук, член Союза писателей РФ, заслуженный деятель науки РБ; Б.Д.Цибиков, кандидат исторических наук, главный научный сотрудник ИМБиТ СО РАН, заслуженный деятель науки РБ и РФ. Городской клуб интеллигентов: Э.А.Уланов, кандидат филологических наук, председатель клуба; члены правления: Е.А.Голубев, кандидат философских наук, доцент ВСГУ, председатель республиканского общества краеведов, заслуженный деятель культуры РБ; М.А.Шаргаев, кандидат биологических наук, доцент БИПКРО, президент бурятской республиканской ассоциации «Экология в мире», заслуженный деятель науки РБ; А.В.Тумаханов, кандидат искусствоведения, заслуженный деятель науки РБ; К.С.Усольцева; В.Б.Прокопьев, депутат городского Совета, заслуженный работник народного образования РБ; члены клуба: Р.Ц.Цыбенова, директор ЦГБ; Б.Т.Айсуева, зам. директора ЦГБ; Р.А.Серебрякова, отличник народного просвещения РФ; В.Ч.Дугарова, корреспондент газеты «Бурятия»; А.И.Царев, доктор геологоминералогических наук, ведущий научный сотрудник ГИ СО РАН, проф., заслуженный деятель науки РБ и РФ и всего 48 подписей.

КОД СЕМЬИ - РОДОСЛОВНАЯ

В течение этого года в городском клубе интеллигентов уже состоялись такие встречи, как традиционные «Калашниковские чтения», «Вечер русского романа» с клубом молодых поэтов «Евразия-9», к празднику 8-го марта «Улыбка Белой Тары», презентация книги «Костры» доктора геологоминералогических наук, профессора, заслуженного деятеля науки Российской Федерации Д.И.Царева.

17 апреля состоялась встреча «Твоя родословная» с такими разделами как «Весна патриарха» и экскурсией по выставке «Буряты. Страницы истории и культуры (XVII-XIX в.)» музея истории Бурятии им. М.Н.Хангалова. Желающих было так много, особенно школьников, учителей, что вместо одной группы пришлось организовывать целых три по 20-25 человек. Из уст экскурсоводов Н.И.Пильсуновой, А.Г.Ярославцевой перед нами словно оживали старинные предметы из археологических коллекций «Харга», «Танхар», «Алагат», рукописи бурятских летописцев, легенды и предания, зафиксированные в памяти выдающихся сказителей-удигершинов. А вот подлинные документы Степных Дум, шапка-натан первого бурятского хамбо -ламы Доржи Заяева (XVIII в.), визитная карточка Агвана Доржиева, фотографии конца прошлого -начала нынешнего века, родословные в 10, 15, 23 колена, записанные мудрейшим собирателем - «хранителем времени» С.П.Балдаевым. Всматриваясь в такие уникальные сокровища старины, кладези истории, вслушиваясь в комментарии нам хотелось, чтобы знакомство наше продолжалось и хотелось прийти сюда еще и еще не раз.

Выставки экспонировались и в центральной городской библиотеке, где экскурсоводом стала зам. директора библиотеки Б.Т.Айсуева, рассказавшая о стендах «Забайкальские казаки», «Твоя родословная», «Научное и поэтическое творчество А.И.Уланова». Собравшиеся оживленно обсуждали этнографические очерки А.С.Алексеева «Аларские хонгодоры», «Памятники старомонгольской письменности», в частности, «Обычное право хоринских бурят» в переводе с монгольского Б.Д.Цибикова, «Легенды и родословные» С.П.Балдаева, «Очерки истории бурятмонгольского народа» ученого, блестящего публициста и не менее блестящего организатора, трибуна и общественного деятеля, депутата Всероссийского Учредительного собрания М.Н.Богданова, с мнением которого считались во всей Сибири и которому 15 мая с.г. исполняется 120 лет со дня рождения... Обсуждение продолжалось в уютном зале второго этажа, где выступили доктора и кандидаты наук, знатоки старины, писатели-краеведы Б.Д.Цибиков, Т.М.Михайлов, Ш.Б.Чимитдоржиев, Е.А.Голубев, В.А.Харитонов, Б.С.Дугаров, исполняющий обязанности заместителя мэра по специальному вопросам, член правления клуба В.Б.Прокопьев, директор республиканского лицея-интерната №1 Ж.Б.Санжиев и другие. Выступившие взволнованно и ярко говорили о наболевшем - восстановлении тончайших нитей - воспоминаний, связывающих

поколения и времена в одно целое-живую бессмертную Память, альтернатива которой беспамятство и забытье, потеря семейных, народных традиций и родословных. Без прошлого нет настоящего, ведь трудно опираться, методом проб и ошибок - заметьте - не чужих, а собственных ошибок - двигаться в будущее, которое вполне может оказаться и нашим прошлым - из-за познания, злого чужого умысла, невежества, бескультурия и т.д. Такой человек не сможет реализовать себя в полной мере! Это ведь как провал, разлом, разрыв в бесценном опыте, неотвратимом становлении самосознания, развитии духовности, наработанных традициях...

Как-то одном из международных симпозиумов-конференций, проводимых в Улан-Удэ под эгидой ассоциации «Путями Великих миграций человечества» известный учёный, академик В.П.Казначев сказал, что «...в древних родовых сообществах, в том числе и у бурят существовала обязательная память четырех поколений. И это делалось не для того, чтобы можно было похвастаться достижениями предков, нет, родовая память несла другую нагрузку - заботу о

оказываются почти все знают свои родословные до 15-20 колена, а один даже 32! Но и наши не подкачали - все до одного выступившие вспомнили не менее 7 поколений, многие 10-15, а Т.М.Михайлова - 25 и родичи первого историографа Бурятии М.Н.Богданова от 27 до 29 поколений.

В рамках вечера в рубрике «Весна патриархов» проводилось чествование доктора филологических наук, гээрэвэда, фронтовика, поэта Алексея Ильича Уланова - 90-летие по бурятскому летоисчислению, когда к моменту рождения прибавляли год (интересно у каких еще народов есть подобная традиция?). Официальный же юбилей будет проводиться 28 марта 1999 г. Коллеги, друзья, родные тепло вспоминали события, дежния из трудной, славной и уникальной жизни патриарха бурятской

В старину когда-то так бывало у бурят:

Если вдруг о предках заговорят,
До двадцатого колена на пальцах сочтут,
Все дедов, прадедов, прппрадедов учтут!
Начинают старики по порядку и не спеша
Для почину подзовут любого малыши.
- А ну-ка, сынок, без запинки нам поведай
Кто твой отец, кто дед, кто отец деда?
Хоть смущен тот, но крепко в памяти жива,
Как таблица умножения, как дважды два,
Вся родословная за сотни лет,
Как учил его отец, как отца учил дед...

Да, код семьи - сохранившаяся родословная, код народа - написаная, изучаемая и прогнозируемая история, без знания которых безвозвратно исчезают имена, жизни и дела наших предков, теряются основы - фундамент, опора культурной и духовной среды обитания. Подобный образ жизни, где главное - мудрость, опыт поколений существует и существует у многих народов (вспомним Японию, Швецию, Китай, Францию, Испанию, Армению и т.д.), но, к сожалению, остался не у всех. На вечер были приглашены корейцы, которые

науки. В 40-50-х годах он один из немногих, кто боролся за справедливую оценку народного эпоса «Гээрэ», который вымышленно признавали буржуазным, великоханским произведением. Во второй раз попал в изгнание и скитался в поисках жилья и работы по Сибири, Москве, Средней Азии - Таджикистану, Узбекистану. Но прида восторжествовала - великое творение бурятского народа «Гээрэ» было восстановлено в своих правах, так же как и А.Уланов.

У каждого должна быть своя родословная, своеобразный семейный паспорт, где незримо присутствуют родители, родственники, деды, бабушки, прадеды...

Жизнь и деяния А.И.Уланова достойны описания. Необходима книга о таком ярком, интересном человеке! Он сам готовит книгу «Избранное. Статьи и стихи».

В заключении внуку А.И.Уланова были вручены паспорта «Твоя родословная», в которых вписаны как с отцовской, так и с материнской линии по 7 поколений предков.

Также было принято «Обращение городской интеллигенции к общественности Бурятии», где говорилось, что подобные паспорта необходимо иметь, воссоздавать и вручать в каждой семье, каждой школе.

Да, нас окружает огромный, поразительный мир, который вокруг нас и он порою чужой, и который живет в нас самих - ТВОЙ МИР. С годами с помощью родных, учителей, друзей, преподавателей, книг ты начинаешь ощущать, как мало знаешь, какой ты белый, пышный, дилетант перед такими титанами мысли и опыта, как Леонардо да Винчи, Рерих, Лихачев, Вамилов, Распутин, Агван Доржиев, Найдаков... Осознав эту великую тайну и до гениальности простую истину, ты сам начинаешь самоусовершенствоваться... и расти, становясь познающим и постигающим традиции и историю семьи и народа, гармонию жизни, тем самым ты сам постепенно и неотвратимо превращаешься в Личность!

Э.УЛАНОВ, председатель городского клуба интеллигенции, заслуженный работник культуры РБ.

НА СНИМКАХ: в городском клубе интеллигенции; экскурсия по выставке «Буряты. Страницы культуры XVII-XIX в.» (Музей истории Бурятии им. М.Хангалова), о выставке ведет рассказ экскурсовод П.И.Пильсунева

ФОТО автора

налажа, дороол һалд һуушаба. Гэнэй гүйжэ ошоод, бархиржа байхан хүбүүтэй үлгыгээ тэбэрээд асарба. Хүбүүн бүтэн зандаа. Зузаан мансын нийн, бүхээ хүлигэн ялан шэнги хатуу, дүхэриг үндэр иргай хоёр соголигуудын - Бурхадай, орон

Угай хөөрөөнүүднээ

ГЭНЭДЭНЭН ГЭНЭЙ, ЗОЛТОЙ ЗОЛТО

Нүүдэл, буудалаар ябahan Гэнэйтэн Баарайн Хэжэлүүр хүрэхэдээ, мориджоо буужа, хүгшенин малaa тууба, эсэгэ үлгытэй хүбүүтэй гартаа аваба. Этгээ үндэр эзэрэй хахаднаа тээ доохонуур тоом харгытай, хайр элхэ шулуутай, булархай хүрьхэтэй газар. Доогуурын Улэгшэн гол.

Хэжэлүүрээ хахадлажа, эгээл эгсэдэнх хүрэөдябатараа, морин тоомойнгоодалан нээгээ гэшэхэж үбдэглэшоо. Гартаа орёон татаад ябahan жолоодоо татуулхадаа, Гэнэй хүбүүтэй үлгыгээ үрөөнэн гархаа алдажархиха...

Үндэр дүхэриг соголигтой үлгы муухариаар муухряад, улам эршэ орон доошилбо. Бахардаан Гэнэй хойноноо хараад лэх наалганан зогсошибо. Хобхорхон, гулгиан, найраан шулуунуудтай уридан үлгытэй хүбүүн ондого сондого доошилно. Энээниие обёорхон эхэ оог хуугай хашхараад, өөрөөшье мэдэнгүй, бурхан багшынгаа зүрхэн тарни уншажа, абарал гүйжа ороо. Арияа-Баала, Манзашэри, Богдо-Зонхобо, Очирваани бурхадаа гүйжал байна. Нэгээ орохон эсэгшье бурхандaa мүргэжэ, хүбүүе абарха, аршалхыен орои хангайнгаа эзээгээ гүйгаа. Бишыхан, хүбүүтэй үлгүн тогтоходо, үбгэн намган хоёр уридан, Хэжэлүүрэйнгээ урда заха руу гүйлдэшбэ. Захадан гаража, доошоо буугаад, голоорнь хүбүүн руугаа зүдхэбэд. Замдань томо шулуунууд дайралдажа, харгыен хаана. Унаа, сээл соогууршье пашаганалдана.

Үндэр иргай соголигтой үлгын томо шулуунай хажуудаа өөдөө хараад хэбтэхыене обёорбо. Дүтэлжэ ерхэдэн, хүбүүнэй ори дуу табиж, шангаар бархиржа байханьсоносто. Хүбүүнэйнгээ дуу абаан эхэ гансатаа шэнээ тэнхээгээ

хангайн эзэдэй харалта, үбилтөөр - аbaraа, аршалан хамгаалаа.

Тэрэгээн сагхаа «Гэнэн Гэнэй, золтой Золто» гэгдээг болохор табан үе үнгэрэо. Боргожон аймагай Сөөхэр ноёнай удамай өөлд нийхүү угай зон.

Гэнэйтэн, Золтотон шэрхи, тобироороо, ажалдаа бүхэригтөөрөө, ута нахатай, удаан жаргалтайгаараа нюотгтаа гайхуулдаг. Золтын хүбүүн Даша хажуур дабтахые мэдэхэгүй, хайрагаар үрөөд, десятина газарые (1,2 га) үдэр соо сабшадагаараа, «Дабтаан хажуур далайжа, хии хүшэлхэдээ, унашан алдананаараа» домоглуулдаг. Шадалгүй болошоон үбгэнэй таягаараа хяргын далан тоншиноор Улэгшэнэй голоор хашалгүй яхажыен өөрөө хараанби.

Даниын хүбүүн Сэбэг (миний хурайхаа) ерэ гаража, гүйсэд дүүрэн шүдэнүүдтээ, ухаан бодол һонороор наяны жэлнүүдтээ наха бараа. Нюотгтаа хамтын ажалай тогтоохоо хойши ёнотойл, өөрьин хэлээшиэр, «унаан малгайгаа абангүй, унжанан бэхээ татангүй» ажаллаан хүн. Сэбэгий хүбүүн Дамбин мүнөө АКХ-гай шадалтайхан фермер. Дамбин хүбүүн Даша-Гомбо дунда нургуулияа дүүргэжэ байна. Гэнэйтэн, Золтотоний бэшэнтийн тоолоод, дурдаадшие яалай. Золтын Сэрэнэй Гомбын Цыдемпилэй хүбүүн Ринчин миний хүрнэ, үнэр баян, ажалша бүхэриг, залуу алтайхи байгана. Эгэшэ Агнинь «Буряад үнэнэй» эдэбхитэй хүдэмэрлигэшэ. Аяа, бараган Сэсэгмаань Улаан-Үдийн 29-дэхи нургуули-гимназида багшаар ажаллана.

Золтой, харалтатай Золтоою үдэхэн, олошорхон золтотон бурхантай, буйнтай үдэжэ, үнэржэжэ байдал даа.

Хонгоодор ДОНДОГ,

«Баатар-Мэргэн-98» гэхэн конкурсдо

«БАГШЫН АЖАЛ ОДООЛ СЭГИЭБ»

«Сониндо толилогохоор, илангаяа конкурсын хабаадахаар онсоналаа, габяа намдашинаа үгил» гэжэ Сергей Санжеевич Сыренов намтай хөөрлэдэждээ абанаар хэлээ һэн. Сергей Санжеевич Сыренов 1969 ондо Түнхэнэй аймагай Охор-Шэбэр нюотгтаа түрээн намартай нургуулияа дүүргэхэнэй удаа багшанаар дээдээ нургуулида нуража байгараа сэргэй албанда мордонон юм.

- Сэргэй албанай үүлээр нуралсаласаа үргэлжлүүлэгүйшье хаа, тэрс сагта тиимэ шинидхэбэри абанаадаа мүнөө шаналдаггүй. Алба хэхэн үемни бүхын наанадамни сэнтэй хэшээ болож үгээ, - гэжэ Сергей Санжеевич хэлэдэг.

Зүгөөр алишье сагта нурхадаа болохо гэхэндээл, нуралсаласаа үргэлжлүүлхээр мүнөө. Гэхэтэй хамта хэдэн жэлэй туршада түрэл нургуулидаа багшанаа. нургуулиин спортзат соо ороходомни, Сергей Санжеевич хэшээдээ үхижүүдтэй сүг волейбол наадажа байгаа һэн. Аймаг дотор үнгэргэгдэдэг элдэб янзын мүрүсөөнүүдтээ тэрэнэй хабаадажа байхые оло дахин хараан хүнби. Мун тэрэнэй дуудулахада, ямаршье хүнэй хужарлахаар байдаг. Энэнэй хажуугаар зураг зурахадаа, наадажа байнандал, гарсаа юрэл иишэтишиэн ябуултан шэнги болонон аад, ямар таасатай гоё дүрсэнүүд карандаш дороноон гарадаа ердэг гэшэб!

Нийтин ямаршье хэрэгтээ татуулагчай хам оролцодог бэрхээ эмхидхэгшэ. Энэнэй уурдаа хэдэнжэл соо нюотгтаа үнгэргэгдэхгүй зуний нийр наадан тэрэнэй хүсөөр дахин үнгээдээ.

Нургуулидаа нурхадаа, мун хожомыншье багшын ажалые сэгнэдэггүй байхамни халагамаар. Үхижүүдие хүмүүжүүлхээ гэхэн хүндэтэй уялга еөрдээрээ даажа абаад байхадаа, ямархарюусалгатай ажал гэшэб гэжэ ханааныа хэлэнхүү.

Сергей Санжеевичийн наанайж нүхэр Марина Дашиевна бааны багшын зам шэлэнхэй. Залуунүүдье хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхி, эбтиэтэй ажануудаг.

Жэлэй алишье сагта халзан оройгоо харуулхаяа эшэнхэндээ, сагаан саан малгайгаа тайлпадхуу. Саяан уулын хормийн доро, Ангара мурэндэй дурандан харуусаагүйд уруу дуруу урдажал байдаг Эрхүү мурэн руу үнэяа шудхадаг Харнан голой эрьеэдээр түбхинээнюутага имэй баатар бии юм.

Л. ГЕРГЕНОВ

классай, нүхэдэйн, магад, гар-тэхинэйншье үхижүү хүмүүжүүхын талаар алдуу гаргаа нааань багша хүн захааха, залаха гэхэн тон шухалаа үүргэ дүүргэхэ аргатай.

«Багша - хүнэй сэдьхэлэй инженер» гэжэ дэмыдэх хэлэгдээгүйгээ. Зүгөөр энэ үүлшын наиджээ үүргэ дүүргэжэ шадангүй улзж ушарнуудшье дайралдадаг ааб даа. Имээ ушарта багша хүнэй сэдьхэл ямаршаа убденэ гээшэб, - гэжэ Сергей Санжеевич хөөрөө һэн. Сергея Санжеевичийн хамгаалалтэй хүтэлбэрилэгшэ юм. Хожомоо нурагшадайх хүхэ мүнхэ тэнгэри доро ямар хүн болож ябахань багшанаа сэхэ дулдыданаа буши. Илангаяа үүлэй үедээ хүдэв нюотгутаа хүнине хүмүүжүүлэх гуламтаа гэжэ гансал нургуули улзхээ хэй ха юм. Тимэнээ Сергей Санжеевичийн гансатаа багшын мэргэжэл шэлэнхинийн тон ехэгабяа гэжэ ханааныа хэлэнхүү.

Сергей Санжеевичийн наанайж нүхэр Марина Дашиевна бааны багшын зам шэлэнхэй. Залуунүүдье хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Жэлэй алишье сагта халзан оройгоо харуулхаяа эшэнхэндээ, сагаан саан малгайгаа тайлпадхуу. Юуб гэхэдээ, нааданай үедээ дунда хамгаалагшын бүмбэгэлдээ алань, удаадахи хамгаалагша түнхэлх, харин тэрэнэй алдаа һаань, бартаа хамгаалагшал үүлшын найдал болодог гүб даа. Энээндээ адли

ТӨӨБИИ, ТАЛБАЙНАРЫ ДУУНАЙ ДЯЛГААР

Миний гэрэй хажуудаа жармын хэдэн һоёгургадаг. Энэ гэрээ анхан барихадаа, Хабтай баабайтаяа, Жамсаран ахайтаяа хүүгэдтээс суг таринан модохонуудни юм. Тэрэг гэнээр олохон жэлнүүд үхарилдан үнгэрөөл даа. Сонхынгээ хажуудаа үхүүдээ, харахаа, сэдхээл зүрхэээ төннилгэдэгбий. Удаан анхаралтгайар шэмэжэ адаглахадаа, зүүдэндээ шээгүй үнгэрээн наанайолон үзэгдэлнүүд, элдэб мартагдахагүй ушарнууд, түрээнт тооноо нюотгтаа, таабай тообинэрэй сэсэн үнэяа шудаалтууд, шэнэ бодолтусэбүүд түрэдэгээ.

Хаанаанаашье хүсэ орохондол тэнхээ нэмэжэ, дахин дориун ширгийт юумж ажадлаа бусадаг хүм. Ауундадарагүй хүн манай. Үхижүүн ябahan тэрэг сагта олохон хүгшэнэрэй нийр наадандаа дууладаг арадай луунуудые юундэшье анхаралтгайар шатганаа, хадуужаа ахайтаяа оролдогдог һэм. Ҳэдэй наихан уран үгээдэй, хонгёо хоолойтой, шог зугаатай, зохёхох ульнатай хүнүүд байгаа гэшэб. Ҳэхэнхиний бэшэдэгүй

байжаа, зарим луунуудые мартагдашанын харамтай даа.

Хүрээ нюотгутаа дурим түрээ болоно бишүү. Энэ наанайолон хамгаалагшын тэрэл болоно. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн хамгаалагшын халагамаар. Үхижүүдие хүмүүжүүлхээ гэхэн хүндэтэй уялга еөрдээрээ даажа абаад байхадаа, ямархарюусалгатай ажал гэшэб гэжэ ханааныа хэлэнхүү.

Нүхэрүүдээрээ, бэлгэдэхжүүлэхээ үхижүүдээрээ, хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаалагшын түрээндээ дайралдадаг байна. Үхижүүдийн хүнэй хэдэн арбаад жэлэй санаа түбхинээн айл мэтэ бэхи, эбтиэтэй ажануудаг.

Хамгаал

Угэнь Даши Дамбаевай
Хүгжмэйн Юрий Ирдынеевэй
Ногоон далайн дундахана
Номин шулуун эрдэни.
Номгон сайхан сэдыхэлтэй
Ногоон Дарий Эхэмни.
Оум, Дарий ду Дарий
дүрий суха!

Сагаан далайн дундахана
Сахиур шулуун эрдэни.

ДАРИ ЭХЫН МАГТААЛ

Английн амтогоос

1. Но-гоон да — лайн дун-да — ха — на
Ном-гон сай — хан сун-хэн — тай (эрэ)
Са-гаан сай — хан дун-да — ха — на
Са-роон сай — хан сун-хэн — тай (эрэ)

2. Но-гоон да — лайн зэр — до — ико.
Но-гоон да — риз зэр — до — ико.
Са-хур да — лайн зэр — до — ико.
Са-гийн да — риз зэр — до — ико.

1. Канон

Оум, Да - риз ду - да - риз ду - риз су - ха! Оум, Да - риз
ду - да - риз ду - риз су - ха! Оум, Да - риз ду - да - риз
Кодал,

ду - риз су - ха! (3) Ду - риз су - ха! Апрель. 1998.

Сароун сайхан сэдыхэлтэй
Сагаан Дарий Эхэмни.

Оум, Дарий ду Дарий
дүрий суха!

«Минии мүшэн шинии мүшэнтэй...» гэхэн конкурсдо

«НАМДАЛ АДЛЯАР ТАНДА ДУРЛАЖА ШАДУУЖАН...»

Танда би дуратай һэнби.
Сэдыхэл соомни
Мүнөөшье тэрэ дурамни
хүсэд унтараагүй,
Гэбэшье та һанаагаа
бү зобогты -

Танай зүрхье
тамалхагүйлби саашадаа...
(А.Пушкинай шүлэгтэе).

Нургуулиимнай мартагда-
шагуй жэлнүүд. Хамтын байрада
байлагд һэмди. Хабарий наратай
үдээрүүдатэ хада ууланууд
ногооржо, хүхьын шубуун
дуулажа, зэрэлгээтэйн Зэдэ
зэдэлжэ, хүн бүхэнэй досоо
ямаршье шэнэхэн мэдэрэл
түрэдэг һэн. Минишийе досоо
тэрэ хабарай үдэшэ энэ
наханайм түрүүшүн дуранай
алтанхан булагай дуналнууд
тэхэрээ бэлэй. Нургуулидаа
эдэбхитэй басагадай нэгэн
байхан Мэдэгмаа басаганд
сэдыхэлэйнгээ хубшэргэйн дуу
зориулаа һэн. Мэдэгмаа хүрэш
нютагайм байжа, багагаа хойши
наадажа эжэлшээгүй тутаа даб
дээрээ тэрэ дурлахан тухайгаа
сэхэе өөртэн хэлэжэ
зүрхэсөөгүй. Тийбэшье намтай
суг класса нурадаг нютагайн
басагантай ехэлдүүтэх холбоотой
байхан дээрэхээ өөрынгөө
нюуса баялигаа, тетрадийн
багахан хуудаан дээрэ
А.Пушкинай мурнүүдье
бэшэжэ, Баярмаатайдамжуулаа
бэлэй:

Үгэ дуугүйгөөр,
найдалгүйгөөр, жүтөөрхэн
Үнэн сэхээр, энхэргэнээр

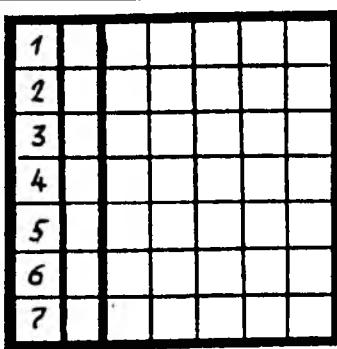
дурлаа һэм...
Түрүүшүн мүртэ Мэдэгмаа
гэжэ нэрэ гаргахадаа, бүхын
үнжэгээн сагаан сэдыхэлэйнгээ
эгээл һайхан дээжье тон
нангинаар, тон дулааханаар,
эжын дуулахан үлгын
дуунуудхаа үлүүгээр
дуранайнгаа мэдэрэл тэрэ нэрэ
соо шэнгээж бэшээ бэлэйб.
Ямаршье гоёор шэхэндэм
дууддадаг байгааб.

Харью хүлеэхэн үдэрнүүд
жэлнүүд... Уданшье гүй
нургуулиядүүргэжэ, Мэдэгмаа
ондоо хотын дээдэ нургуулида
нуража ошоо. Бидэ Баярмаатай
Улаан-Үдээв табан жэл соо
нургааби. Мэдэгмааанаа
багаханшийе һонин тухай мэдэхэ
гээд, Баярмаагай байрада
найдалтигаар ерэдэг һэн. Тинн
ушархаар-баринаар Баярмаатай
дадааб, эжэлшээб. Дүтэ болонон
Баярмаатаядиломуудаа абаад,
нютагаа айлшалхадамнай, аба
эжымни бэри болгожо утган
абаа һэн. Тэрэгэхээр он жэлнүүд
үнгэрэе.

Наханай нүхэр болгон,
инагашалхан хүнтэй
Намдал адляар танда
дурлаха шадуужан.
(А.Пушкин).

Инаг дуранай түрүүшүн
арюун найхан мэдэрэлые
сэсэгтэл бөөмэйлжэ, бэедотороо
шэнгээжэ, али болохоор харью
хүлеэхэн сагаа хабарай үдэшэ
дурсан ябадагби.

Валерий ЦЫБИКОВ.
Захааминаай аймаг.

КРОССВОРД ЗАГАНАН

Хажуу тээшээ: 1 - карп
түрэлэй улаабтар
хэрбээнүүдтэй загаан. 2 -
сэбэр үхан соо ажамидардаг
загаан. 3 - ...гульмагар
(наарна үгэ). 4 - загаанай
зангалай (боохоной үгэ). 5 -
загаанай тамаралгын
органууд. 6 - загаан (аман
зохёолхоо). 7 - тулын хүбүүн.

А Ж А Г Л А Т А :
Загаануудай нэрэнүүдье
зүб таагаа ha, илганаан
мүртэ дээрэхээ доошонь
«загаан» гэжэ уншахат.

Б. ГОМБОЕВ зохёобо.
6 - 66parla, 7 - hoarap.
7ytrapp, 4 - amhar, 5 - qepoee.
1 - 300Aoh, 2 - arvara, 3 -

XAPCOPAPIA
KPOCCBOPAPIA
XAPDIOVHYYA

“ДҮХЭРИГТЭ” ДҮТЭЛЭЕ, ЖА БҮДЭ ХӨӨР ТАНИЛСАЯ!

1936 ондо түрээн, удаан аргашанаар хүдэлнэн, тубхинэхэн үүн
бүүдээ, городто амяран ажануудаг эхэнэр тааруу наханай, тубшэн
зохид эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлентэй.

Танилсаха гэблэ, имээ адресаар бэшэхэ: Улан-Үдэ, Главпочтамт, до
востребования. Абн. 680980

60 нахатай, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй, Улаан-Үдээдэ ажануудаг
эрэ хүн дүтэшэг наханай илдам зохид эхэнэртэй танилсаха байна.
Нонирхобол, имээ адресаар бэшэхэ: 670042, Улан-Үдэ, отд. связи
№42; а/я 6363

34 нахатай, хүдөө нютагтаа багшаар хүдэлдэг эхэнэр дүтэрхы наханай
тубшэн зохид эрэ хүнтэй танилсаха байна.

Абн. №30

1967 ондо түрээн, үндэр бата бээтэй, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй
эрэ хүн зохид эхэнэртэй саашадаа гэр бүлэ байгуулха зорилготойгоо
танилсаха хүсэлентэй.

Абн. №31

38 нахатай, медгээр хүдэлдэг, абари зангаараашье, гэдэг
түхэллөөрөөшье илдам зохидхон эхэнэр тааруу наханай, архи уудаг
эрэ хүнтэй танилсахые хүсэнэ.

Абн. №32

50 нахатай, бухгалтераар ажалладаг, оёжо, нэхэжэ шададаг,
тубхинэхэн, амяран ажануудаг басагатай эхэнэр дүтэрхы наханай, архи
сэбэртэ дуратай, тубшэн даруу зантай эрэ хүнтэй танилсаха байна.

Абн. №33

1963 ондо түрээн, дээдэ нургуулитай, Улаан-Үдээдэ багшаар ажалладаг,
өөрүүн гэр байратай эхэнэр тааруу наханай зохид эрэ хүнтэй танилсаха
хүсэлентэй.

Абн. №34

1960 ондо түрээн, дээдэ нургуулитай, гайн ажалтай, гэр байратай,
нургуулида нурадаг нэгэ басагатай эхэнэр тааруу наханай тубшэн зохид
зантай эрэ хүнтэй танилсаха байна.

Абн. №35

47 нахатай, томо болонон хоёр үхибүүтэй, хүдөө нютагтаа ажануудаг
эхэнэр тааруу наханай холшоргүй эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлентай.

Абн. №36

23 нахатай, дээдэ нургуулитай, спортдо. дуу хүгжэмдэ дуратай, хүдөө
нютагтаа ажануудаг эрэ хүн тааруу наханай урин зохидхон эхэнэртэй
танилсаха байна.

Абн. №37

1956 ондо түрээн, эмшэн мэргэжлэлтэй, номгон даруу зантай, ажалша
бэрхэ, хүдөө нютагтаа ажануудаг эхэнэр дүтэрхы наханай, тубшэн зохид
эрэ хүнтэй танилсажа болохоор һаань, хуби заяагаа нийлиүүлэх
зорилготой.

Абн. №38

1968 ондо түрээн, городто враачаар хүдэлдэг эхэнэр тааруу наханай
нургуули һудартай, түни тубшэн абари зантай эрэ хүнтэй танилсахые
хүсэнэ.

Абн. №39

1937 ондо түрээн, хүдөө нютагтаа ажануудаг, гэр бүлэ болонон
үхибүүтэй эхэнэр зохид эрэ хүнтэй танилсаха байна.

Абн. №40

47 нахатай, дунда-техническэ мэргэжлэлтэй, архи тамхи хэрэглэдэгтүй
эрэ хүн дүтэрхы наханай зохид эхэнэртэй танилсаха хүсэлентай.

Абн. №41

40 нахатай, хүдөө нютагтаа багшаар хүдэлдэг, томо болонон хоёр
үхибүүтэй эхэнэр тааруу наханай түни тубшэн эрэ хүнтэй танилсаха
байна.

Абн. №42

Найшаагданан абонентнүүдтээ бэшэгүүдье элгээжэ гэблэ,
сэбэр, шэнэ конвертнүүдье бэшэгээ соогоо хэхээ бу мартаага.

Хүндэтэй үншагашадай анхаралда!

Редакцинаа адресуудые хүлээжээл, тааралжатай гэжэ наинуулай.
Тиймэхээ саашадаа нютаг тааруу наханай почтын тайгатай
(номертэй) а/я нээгээд, угы гэблэ, паспортынгаа сери, номер
заагадаа, до востребования, гэхэн тэмдэг хээд, бэшэг соогоо
заагаа һааттай, найн байгаа.

Газет 5 хэмжүүтэй 5
хуудаан хэмжүүтэй.
Индекс 73877.
Хөхөг 13750
(хамга 25.900).
Хөблэлдэ
түшигдаан саг 17.00.

“Республиканска типографи” гэхэн
АО-до газет хөблэлдэ.
Директорийн телефон: 21-40-45.
Б-0079-дохи номртойн офор
бүрилжээд абланхай.
Заказ № 8331.

Редакции телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмныи - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгатаа секретарини - 21-50-52, тайлагууд: экономикин болон политикин - 21-63-86 (тайлагууд), 21-34-05, сослой, түүхийн болон запуунуулай - 21-54-93 (тайлагууд), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээлэлэй
болон рекламиын - 21-62-62, 21-67-81, хэвлэлгэй - 21-33-61, оператор-корректориүүдий - 21-61-35, фотокорреспондентиүүдий - 21-33-61, компьютернаа тубуй - 21-66-76.
“Бурятия” хэвлэлгэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-60-91.
Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнтай, нютагай изэрнүүдий
бишлэхе хэзагтуулдан ушартга авториуудын харюусалгатай. Редакции
нанамжа авторийхтай адли бэзий байжа магад.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряд Республикин Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А.Л. АНГАРХАЕВ

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.-М.Ж.БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо),
Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.-В.ГИНДЫНЦЫРЕНОВ
(харюусалгатаа секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряд Республикин Правительство),
Д. СУНДАРОН (Буряд Республикин Арадай Хурал), тайлагуудые даатгадаа;
Н.Д.НАМСЛАРЭВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш.ХУБИТУЕВ, А.Д.ТАПХАЕВ;
В.И.ПИНТАЕВ (хэвлэлгэй директор).

Маний адрес:

670000, Улаан-Үдэ,
Каландаришишилийн үйлчилгээ,
23, “Буряд үнэ” газетийн
редакции.

Газет 5 хэмжүүтэй.

Хуудаан хэм